

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiæ Societatis Iesv Pars ...

Clavdivs. Res extra Europam gestas, & alia quædam / suppleuit Petrus
Possinus Ex Eadem Societate ; Francisco Sacchino

Orlandini, Nicola

Romæ, MDCLXI

Liber Sextus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98261](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98261)

HISTORIAE
SOCIETATIS IESV
PARTIS QVINTAE
TOMVS PRIOR

A.C. 1586.

Liber Sextus.

Soc. 47.

I
Iobelæum
pro Socie-
tate concessū
à Sixto Pon-
tificæ per dip-
loma.

Claudij Ge-
neralis Epi-
stola de frā-
terna carita-
te.

ANNO 1586. intentus Claudius conservanda, per-
ficiendæque Societati, quod tertio ante anno propo-
portunum expertus erat, rursus præsidium adhibuit
communis per Epistolam pastoralem cohortationis, &
Iobelæi. Adijt primo vere Pontificem, postque alia
ac præcipue, quæ nunciata erant de patefacto tæ-
dem in Sinas ingressu, narrata, Iobelæum per Socie-
tatem omnem transmittendum postulavit. Sixtus non
id libenter modo, benigneque dedit, sed vitro ad-
didit ex usu fore, si ea de re Apostolicum diploma
conficeretur, quo clarius constaret vanos rumores fuisse initio sui Pontificatus
per Hispaniam, ac Germaniam diditos: se mutare Societatis instituta
voluisse, quod nunquam sibi in mentem venisset. Intelligens autem
Claudius quanti in Societate, & ornamenti & momenti ad omnia sit Fratere-
na coniunctio, post Generalem ad studium perfectionis exhortationem, ad eam
præcipue cohortatus est. Quippe yti per eximiam, & cunctis gentibus mi-
ram conspirationem animorum hic genitus Ordo, & propagatus longissime
est, maximo cum boni publici fructu, ita necesse est eadem coniunctione
se se tueatur in posterum: eadem priuatim, publiceque proficiat. Omnium
coetuum vinculum, ac nexus benevolentia est, & coetuum sacrorum cele-
stis caritas vita & anima est, qua cum nihil in terra sit Cælo similis,
tum vero nihil siue iucundius siue admirabilius fingi potest: ea, cum loc-
ge, lateque spargitur, & nationes, quamvis terrarum intervallis disjunctas,
corporum habitudine, & affectionibus animorum dissimiles, populari insti-
tutione discordes in vnum cogit, ac format. Talis Deo conciliante, ad id
loci viguit, & omnibus licet machinis contra incubuerit Satanas, viget in
hoc coetu germanitas, cuius fusa per Europam, Asiam, Africam, terrarum
que, & Insulas recens, siue ad Orientem, siue ad Occidentem inuentas,
tanquam maximi cuiusdam Corporis membra ita vnus spiritus animat, & do-
vni pareant capiti, secundis inuicem, & aduersis rebus latentur, & do-
leant, ad mutuam opem accurrant, eoque fortius, ac fructuosius, siue ad
sui defensionem, siue ad rem bene gerendam publicam conitantur. Ra-
pit stylus materiæ pulchritudo, gestitque animus acclamare Socijs, & adeo
præclarum cursum currentibus addere vsque calcaria. Euge, præclare, dimi-
ne; sinum magis, ac magis expandite. Quid enim tam decet, omnium
salutem gentium professione curaque complexos, quam nullum habere
locorum, gentium nullum discrimen? O magnos, quibus Mundus pro do-
mo est, genus humanum pro gente, idque non è philosophico fastu sed è
spiritu.

spiritu Christiano. Sic plane, sic æquum est Christo renatos, nullos præterea recordari natales. Quorum nationum vocabula, ac patriarum Christianis vno editis pareu? Crucis? vno satis Christi sanguine? Non iam Scythia, non barbarus est, sed Dei filius, & heres, sed frater, & coheres Christi, sed omnia, & in omnibus Christus. Hinc cense, hinc aestima patriam, cognationem, genus. Hinc remet proba germanam huius stirpem originis. Ex hoc, inquit cælestis Magister, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Præter adhortationem ad pulcherrimum hoc decus Claudius ad præcipuum erga Sanctissimam Dei parentem studium incitauit, vt cælestium omnium donorum benignissimam conciliatricem. Et sane par est, qui singulari titulo profitentur in militia se Filij esse, eos pariter peculiari obseruantia in parentis viuere clientela. Cæterum pro eo, quanti interest à teneris consuescere, & quaque in re fundamenta cum cura ponere, ad nouitios formandos intentus, iussit biennium totum in vnicam virtutis disciplinam (intermissis interea omnino literarum studijs) impendi.

Duos probationi annos in suis institutis Ignatius definiuit: idque spatium inde vsque ab initio obseruatum erat ad vota emittenda, per quæ quis Religiosus è Societatis corpore censeretur. Ab studijs autem literarum, nulla fere principio dabatur vacatio, cum occupationes publicæ, & incrementa familiæ, succrescentis prolis properata postularent subsidia. Deinceps, quo magis ordo adoleuit, hoc tyrocinij rudimentis spatia fuere ampliora. Iamque post Ignatium statim dubitari coeptum est, num id Pater decreisset, cum biennium tyrocinio præscriperat, vt id omne à literis vacaretur; & Iacobus Miro ita plane persuasum habens Ignatium sensisse, coepit Rector Conimbricæ, vbi plus abundabat iuuentus, anno 1559. in morem deducere: tamen si quod ocio nondum matura tam longo Societas erat, prosequi coeptum non licuit. Ita sentiebat Natalis quoque, qui vnus mentem Ignatij optime norat; ita alij præcipui Patrum, ac Tyronum præsertim Magistri, qui rem saluberrimam iudicabant. Quamobrem in secundo Generali Conuentu declaratum, decreumque est, biennium quidem totum vni tradendum studio, exercitationique virtutis; licere tamen de Præpositi Generalis sententia, Provincialibus, quos videretur ex ijs, qui priorem probationis annum confecerint, ad literarum studia euocare: isque mos tota in Societate ad id locorum tenuit, nonnullo cum temporis compendio, sed multiplici cum rerum magnarum dispendio. Quippe paret latissime disciplina virtutis: nec solum auditione, ac mente comprehendenda, sed exercenda actione, confirmanda vsu est. Quod si totum (vt aiunt) hominem ceteræ postulant artes, quanto magis hæc siue institutione, siue difficultate, siue pondere, ac momento, omnium maxima? Ea quidem tota discitur vitæ, nec satis perdiscitur. Atqui qualia debent exordia esse eius disciplina, cui ne tota quidem vita sufficit, cum perinde vt posita fuerint fundamenta, vsque ad extremum futurus profectus sit? Super alia, id quoque habebat incommodi ea literarij studij spiritualisque coniunctio, quod sibi dum vicissim obturbant, non solum in neutro respondebat successus conatui, sed multi inter angustias deprehensi alieno tempore pertinaciter occurfantium cogitationum, permolestaque colluctatione defatigati valetudinem pessundabant, quod longiore cura studijs pietatis assuetis nequaquam euenit. Igitur cum magnam, altissimeque fundatam requirant virtutem munia Societatis; vt cui non solum contra vitia standum sit, sed bellum cum Satana gerendum, & sanctitatis tuendum, propagandumque imperium: rei que publicæ multum interfit paulo ad res gerendas seruius, sed multo instructiores viros produci: iussit Claudius seuerè vbi que obseruari, vt in rudimentis Tyrocinij totum biennium, vacuis ab alia omni cura mentibus, poneretur. Summam consilij opportunitatem egregie probauit euentus. Ex eo tempore non solum prosperiore iuuenes nostri valetudine

vli,

3
Claudius
Generalis
hortatur So
cios ad cul
tum B. Virgi
nis Deipara

4
Idem bien
nium soli
dum addici
institutioni
Nouitiorum
in spiritu iu
bet.

5
Quid obser
uatum circa
hoc antea
fuisse in So
cietate.

6
Rationes ob
quas inte
grum bien
nium sine in
terpellatio
ne studij lite
rarum Noui
tius detur.

7
Eius institu
tionis salu
britas euen
tu compro
bata.

vti, sed etiam constitit posteriore rudimentorum anno plurimum in virtutis disciplina profecisse. Quod enim vulgare verbum est, proclivius ex diuinitissimum fieri, quam ex inope diuitem, quodque cunctis in negotijs, atque doctrinis videre est, lenta ferme initia sint, & accessiones nascentibus rebus non nisi minutæ fiant, vbi vero ad certum processum est modum, minore interuallo, & opere, maiora incrementa proueniunt, id ipsum in hac Sanctitatis palæstra vsuuenit. Erratur diu circa vestibulum, sero ad virtutem intratur. In expurganda conscientia multum absumitur temporis, multum rapiunt scrupuli. Ingens illa totius vitæ commutatio, noua rerum facies, & obscuritas, & insolentia stuporem quemdam hospitiibus, & hebetudinem solet obducere: denique non neminis tenerior ætas lenius, ac lentius postulat magisterium. Eo fit, prior vt annus Tyronum perturbationes earens mitiget, earens deportatas ab sæculo formas, & consuetudines prauas obliteret, ita Evangelicæ eos philosophiæ decretis informet, denique in eum promoueat locum, vt preparati magis ad profectam, quam ad solidum profecisse dicendi sint. Quod si alter culturæ annus accedat, tum vero per illud quæsitum iam lumen, eamque partem quasi agilitatem, & aliquam assuetudinem religiosam celerrime prouehuntur, quemadmodum, vbi remis expulsa naus in altum est, velis citatissima labitur. At si literarij labores festinantijs adijciantur, illas necdum adultas, & corroboratas melioris sapientiæ fruges, vel obrui necesse est, vel ita macrescere, vt vix vel sero vnquam ad maturitatem, multo ægrius ad eam, quam sperare alioqui licuisset, vbertatem euadant. Nihil est hoc felicius biennio nostris Hominijs. Hoc tempore in exercitijs spiritualibus, in obeundis vilibus ministerijs, in peregrinationibus, in Nosocomijs, statis meditationibus, librorum lectione, frequentissima auditione Magistrum, priuatum, ac publicæ, in frangendis cupiditatibus, subigenda carne, cognoscendis motibus suis, ac temperandis, in omni virtutum genere adeo exercentur impense, adeo alacriter, vt hic vel maxime cernere liceat, quam sit lata, & amabilis virtus, quanta sit gratiæ Christi vis, & suauitas. Hic certamen humilitate est, in despicientiâ sui ambitio, in corporis vexatione delicia, in labore quies, in perfecta obedientia, suæque voluntatis abdicatione, imperium. Et quoniam non ad secessum, sed ad preclaras Christo parandas prædas educantur, magno interim induunt animos: martyrijs se se deuouent: hi Sinas, illi Iapones, hi Turcas, Sythasque sibi depolcunt, vltimis, & incognitis terris signa Crucis inferre meditantur. Nec satis amplitudini caritatis mundi vnus est amplitudo. Quæ dum coquunt magna incepta, subinde in compita, & fora, vel agrestium pagos dimittuntur, & gustu etiam ipso, vt fit in venaticis catulis, imbuuntur fame animarum. Romanam probationis domum ad Sancti Andree hoc anno accepit regendam Bartholomæus Riccius ex Nolano accuratè Tyrocinio, in locum Ioannis Baptistæ Piscatoris, qui multo eiectis sanguine curandi gratia missus Neapolim est. Accessere domui horti ad Sancti Vitalis, Cardinalis Marci Antonij Columnæ parati gratiâ, & benignitate. Ille enim egit, vt nobis venderentur, & contulit in eam rem nummos circiter quadringentos.

9 Hoc eodem anno liber, quo studiorum rationem aduocati ex varijs Prouincijs Patres communicato consilio explicarant, cum iam absolutus esset, in Prouincias Europæ omnes recognoscendus à destinatis in eam rem Patribus missus est. Nam vt res erat grauissima, & in omnem parabatur æternitatem, & omnium Prouinciarum vsus, plurima & diuersa prudentium suffragia requirebat. Decessit apud Professos Laurentius Tristanus Ferrariensis, quem Societatem anno 1552. ingressum, biennio post Ioannes Frater (ambo erant Murarij Fabri, & insignes) sequutus est. Is autem fuit Laurentius, cuius statim Romam missi virtutem ita probauit B. Ignatius, vt

Ratio studiorum recognoscenda mittitur in Prouincias.

Hic obiit Roma 1575.

vt si nullum præterea Ferrariense Collegium peperisset fructum, haud poenitentiam tamen eius operam esse diceret, quod vnicum Societati Laurentium peperisset, cum recte labore, ac manu ædificia terrena Dei seruis extrueret, sed multo præclarioris virtutis exemplo cælestia ædificaret. Nec abhorruere à primordijs progressionem, & exitum. Tota vita fuit exemplum modestiæ, pietatis, coniunctionis cum Deo, precationis, obedientiæ, tolerantiam laborum, & industriam. Itaque præter morem in libello vbi Sociorum demortuorum notata sunt nomina, adscriptum illi elogium est Iacobi Ximenij Secretarij manu, Faber murarius infatigabilis, sanctus. Obijt Perusiam rerum item domesticarum adiutor Ioannes Baptista Pilastrellus, qui cum eò Romam pergeret, nobile opus virtutis edidit. In hospicio publico noctu cubantem procaz femina aggressa omnibus modis conata est ad flagitium pellicere, quam ille suis raptim sublatis sarcinulis, ita quasi flammam fugit, repertoque exitu maluit sub dio pernoctare omnibus Cæli expositus iniurijs, quam sub tecto, vbi salus animæ tuta non esset. Quam rem ad caterorum fratrum incitamentum, vbi Ioannes Baptista mortuus est, eius Confessarius Saluator Mariottus, vir notissimæ bonitatis, voce, ac literis publice enarrauit. In eodem Collegio Ioannes Nicolaus de Notarijs Rector decessit, anima candidissima, cui prudentia non deesset: quibus dotibus egregie, siue Rector, siue Prouincialis domi, forisque in munere publico satisfecit. Perusini ei ægotanti curam, & sollicitudinem, demortuo dolorem, ac lacrymas non secus, ac parenti præbuere. Rogatus à Socijs sub extremum spiritum, monitum vt aliquod tanquam sui monumentum relinqueret, nihil nisi obedientiam commendauit. Quippe quam ex sententia Patrum Sanctorum, caterarum virtutum, & parentem norat, & custodem. In Societatem Neapoli anno 1553. adscitus, Romamque continuo missus, in hac deinceps Prouincia ad extremum vsque, stadium Euangelicæ Philosophiæ celeri, & inoffenso pede cucurrit.

Hoc anno Constantinopolitana statio intermissa. Nam furens pestilentia cum Ludouicum Chizzolam præsidem, dein Fratres duos Iacobum Casamartinum, & Alxæum Fotium paucis diebus extinxisset, vnusque superesset Petrus Casatus, nec tanta appareret vtilitas ex ea statione, quantam Gregorius Pontifex, qui decreuerat, ipse, & cogitatione conceperat, ipse quoque Casatus, Sixto veniam dante, quamuis Gallicanus, ac Venetus Consules admodum ægre ferrent, reuocatus in Italiam est.

Ludouico Massellio à Prouincia Neapolitana ad regendam Siculam, translato, cum iamdiu quietem Carminata flagitaret, administrationem, Neapolitanæ Benedictus Sardijs accepit. Sed vt incertissimæ sunt res humana, vix præclari regiminis gustum præbuerat, cum magno omnium dolore, reiecto sanguine ad æternos honores migravit. Vir erat virtute insignis, exemplique rectissimi. Successit tantisper in Prouincialis vicem Præpositus Neapolitanæ domus Antonius Listus. Pertinet ad hoc tempus memoria Hieronymi Mastrillij è Nolana Nobilitate, viri inter rara felicitatis exempla connumerandi. Is cum primum Nolam Societas adijt, domum suam Patribus cessit, familia interim sua ob eam maxime rem traducta Neapolim. Ex eo tempore quidam dicebant, cum ampla benedictione, vt olim domum, Zacchæi, & Lazari, visum intrasse Christum. Sed supremus vitæ actus, qui recte dicitur totam consignare vitam, notabilis fuit. Habebat mares liberos septem, ex quibus duos in Societate præclaros Diuini Verbi præcones Gregorium, & Carolum, reliquos quinque varijs omnes laudibus, publicisque muneribus honoratos. Qui cum essent longe, lateque per Italiam ad suorum procuracionem munerum sparsi, factum est nullo humano consilio, sed diuino haud dubie ductu, forte in præsentis partem mercedis ob curam in ijs recte educandis adhibitam, vt omnes ad supremum eius spiritum interessent. Cum sex iam conuenissent, & Carolus Generalem

10
Indicium,
S. Ignatij de
Laurentio
Tristano.

11
Io: Baptista
Pilastrelli ca
stimonja.

12
Io: Nicolai
de Notarijs
pia mors.

13
Statio Con-
stantinopoli-
tana dissolui-
tur.

14
Ludouicus
Massellus
Prouincialis
Siciliæ
Benedicti
Sardijs Prou-
incialis
Neapolit.
mors.

15
Hieronymi
Mastrilli obi-
tus insigni-
ter felix.

con-

confessionem Patris excepisset, & cætera eidem Sacramenta vltima Gregorius adhibuisset, & instare iam Senis optimi finis videretur, admonet eum Carolus, vt totum animum ad migrandum colligat, cui ille respondit, nondum esse tempus, quòd Vincentium expectabat, vt quod cæteris fecerat, ei quoque præfenti benediceret. Is erat natu maximus, meritoque Patri carissimus, Consiliarius Regni Neapolitani reipublica causa in Apulia agens. Paucis post diebus cum vehementer processisset malum, & plura adesse suprema hora videretur, instare iterum Carolus, vt animam tandem ad migrandum componat, absentique Vincentio bene precetur, neque aliter, ac primo Senex respondit, se Vincentium præstolari. Denique eo progreditur vis morbi, vt prorsus vsu sensuum destitutus quædam ipsum iaceret animam agens, cum ecce tertio Nonas Iulij ad se redit, oculosque totum circumagens per cubiculum, de plurimis in se collatis beneficijs Deo grates agere incipit, temporeque eodem nuntius accurrit, Vincentium prope ab Nola abesse ex Apulia redeuntem, profusum depositi iam parentis ignarum. Hoc nuncio alij stupefacti, Senex exilaratus. Adest subinde Vincentius, flexoque ad lectulum Patris genu benedictionem orat. Et ille qui tandiu iacuerat mortuo similis, sublata deæra magna omnium voluptate, & admiratione voce satis clara bene precatur. Quærentique mox Gregorio, nunquid esset præterea, quod in hac vita à Deo cuperet, Nihil est, inquit, Benedictus Deus. Et continuo sopore, vt prius correptus verbum aliud fari non potuit: postque duas horas in corona non tam lacrymantium, quam pro eo precantium filiorum octogenarius expirauit. Corpus etiam Carolus, & Gregorius curarunt, & extulerunt.

Valde contendere in Sicilia hoc anno Præfeti Diplomatum Cruciatæ, vt ea diplomata in Collegijs Societatis imprimerent: sed multas, & graves ob causas id onus discussum est, cum & ipsi Præfeti, & præcipue Comes Oliuarius Romæ causas probassent. Collegij Panormitani noua ædificatio cœpta magna Cæremonia, populique frequentia. Sacro fundamentorum lapidi titulus hic insculptus: Collegij Societatis IESV cum priorum habitationem, Domui Professæ eiusdem Societatis concessisset, nouo demicilio, Gymnasioque extruendo ptimum in fundamenta lapidem ritè posuit quinto Kalendas Decembris, vt quo mense olim ab hinc annos septem, & triginta veteris Collegij iacta sunt fundamenta, eodem noui iacta felici omine repeterentur, deijcientibus lapidem Illustrissimo atque Excellentissimo D. Didaco Henriquez Siciliae Prorege, felicissimoque Senatu Panormitano, & Domino Aloysio Amato Vicario Generali Panormitano iuris operante. Dedit Cœlo Panormitana Domus plenum annis, ac rebus factis Paulum Achillem, optime de Panormitana Ciuitate meritum. De quo sic scripsit olim Ribadeneira, Dum Siciliam administraret vir sanctæ forma, & exemplum virtutis, perfugium, & solatium mœstis, & quacumque tentatione vexatis: cuius maxime opera quicquid inde vsque ab initio profectum Panormi est, quod sane plurimum est, Deus peregit. In omnium corona virtutum eius emicuit præcipue mansuetudo, & clementia, aduersus omnes paterna, caritasque blandissima, sed strenua simul, & efficax. Parmæ sub annum 1540. iam Sacerdos annum ætatis agens 25. Societati antequam autoritas eam Apostolica confirmaret, adiunctus. Parisos, dein in Siciliam missus, inde vsque ab initio Panormitani Collegij, ibidem singulari cum domesticorum, & externorum approbatione prope vique ad vltimos annos præfuit. Mortuus Genæ Franciscus Adornus post reuerentissimam Christianam rum Diuini Verbi prædicatione, cæterisque muneribus, tum administranda Societate, & diu, & optime gestam. Ortus Genæ è Nobilitate patricia. Nomen Societati in Lusitania, quò adolescentulus Patrem sequutus erat, dedit anno seculi huius nono, & quadagesimo. Decimo post anno

16
Primus lapis in Fundamento Collegij Panormitani.

17
Pauli Achillis vita summa, & piæ mors.

18
Elogium Francisci Adorni.

Soc. 47

antio confectis raro cum exemplo virtutum omnium, magnaque ingenij felicitate literarum studijs, edito etiam egregio documento euangelicæ facundia Lusitana lingua, & alibi, & in Monte Maiore per Quadragesimum ieiunium concionatus, in Italiam Lainio accersente, redijt. Excellebat in eo donum familiariter hominum animos pertractandi: & instar omnium commendationum potest valere Beato Carolo Borromæo vsque adeo placuisse, vt Sanctus Antistes opera eius non ad suos modo instituendos, sed ad animam quoque suam regendam vteretur. Dicere solitus: venerari se illum, vt templum Spiritus Sancti. Fertur etiam Beatus Carolus post suprema, eidem pulcherrima specie apparuisse: cumque denunciaffet se cum optime agi; addidisse, & ipsum, vti euenit, haud longo post tempore accersendum.

Sub anni initium rebus in Transyluania compositis; multa per latronum pericula in Poloniam reuersus Prouincialis Campanus, Prouinciæ statu ex Vviecho, quem Vicarium reliquerat, cognito, ante omnia consultauit, qua is deinceps potestate esse deberet, ne prouinciali presente, sibi iniucem obturbarent. Optimum factu visum est si nullum omnino ius esset in Prouincia Vviecho, sed tantum in certa Collegia, ad quæ coram inspicienda mitteretur à Prouinciali, idque commode, ac sine negotiorum perturbatione ac disciplina laxamento successit. Maxime optabat Campanus Rectores, atque Præpositos recte institui. Eamque ob rem, quibus indoles idonea esset, non per se modo fingebat, sed cupiebat Romam acciri, vt in eo quasi fonte germanum Societatis Spiritum haurirent. Huius rei causa tres in presentia insignes viros, Generali volente, misit; Martinum Laternam iam pridem concionatorem Regium, Martinum Huafdouium, & Lucam Zelascium. Ipsemet Laterna quo plus in pietate proficeret eam dudum professionem operatur. Adeo nihil religiosum eius animum Aulicæ retardabant illecebræ. Commeatum dedit ei Rex non illibenter, vt qui semper antiquissimum habuit ita operam Societatis ita homines adamare, vt illibatam vellet disciplinam. Successit latinis in Regiæ concionibus Antonius Arias, Theologia, quam scholasticam vocant, in Academia Vilnensi professor, vir doctrina præstans, ac sanctitate. Ac protinus Rex, vt est Aula, si quis alius ostendenda, probandæque idoneus virtuti locus, & ipse Stephanus verarum laudum acutus iuxta inspektor, & callidus astimator erat, animaduertit, quam eximia cali ornamenta Antonij pectus complement. Itaque animulam Dei vocitare illum, cœpit, scientiamque eius dicere non humanitatis acquisitam videri, sed infusam diuinitus: laudare quod non colligeret elocutionis sterculos, sed stilum Sanctorum Patrum afferret, dicere cuncta eius verba sacra esse: neque enim nisi scripturas loqui, vel scripturis; nec tam illum, quam Deum per illum loqui. Hæc, & alia cumulans elogia Rex, puras illas, & salubres cælestis eloquij hoc audius sitiens, quo plus potabat aquas, vnum ægre ferebat, quod Pater ne dicendo horam egrederetur clepsydræ respicitabat, & quanquam ingenuitatem religiosam viri valde commendauit cum admonuit vetitum Societatis legibus vltra horam dictionem produci, tamen clanculum auferri horologium, & ipsum quoad Spiritus Sanctus afflaret, nulla adhibita mensura dicere in posterum iussit. Tanti hominem faciebat, vt cum ei significaretur, vbi rediret Laterna Vilnæ reddendum. Antonium, negaret sibi vniquam vel ab ipso Pontifice Maximo ereptum iri. Quæ dicens nihil de existimatione detrahebat, & amore Laternæ, sine quo planè aiebat vitam sibi vitalem esse non posse: sed vtriusque ad suum, & suorum profectum vti posthac sancta industria cogitabat. Quibus profecto rebus non solum excellens Patrum virtus, sed etiam Regis ostenditur, cum ex veteri prouerbio, talem quemque existimare fas sit quales ij sunt, quorum consuetudine delectatur. Nec vtro inane eu-

Hist. Soc. Jesu Par. v. Tom. i.

N N

nesce-

19 Campani Prouincialis reditus in Poloniam è Transyluania.

20 Martinus Laterna Regi à concionibus Romam mittitur anuente Rege.

21 Antonij Ariæ gratia apud Regem Stephanum.

22 Fructus concionum Antonij Ariæ.

nescebant in sonitum eiusmodi laudes . Paucis mensibus , ut ipsemet predicabat Rex , ita Antonius totam permouit Aulam , ac præcipuos Se-
natores hæreticos , ut iam in duas distracti partes , hi quidem veritatis
uocibus aures , & animum aperirent , quorum è numero primo sacri ad-
uentus dominico die , primus Regis Secretarius Vngarus facta coram Epi-
scopo publica abiuratione , in summo sacro , spectante Rege , Catholico ri-
tu communicauit . Alij vero quibus sapientia Christi pro stultitia erat , ob-
struendas etiam aures dicerent , nec audiendas eius viri conciones , ne-
per eas infatuarentur . Maio mensē accitis Bransberga Nouitijs cum co-
rum institutore Roberto Scoto , domus probationis in regia vrbe Cracouia
ad Sancti Stephani cœpta est . viginti initio capita , paulo post supra triginta
fuerunt . Impensæ , quoniam Annæ fundatricis non dum satis prompta , nec
paria sumptibus vêtigalia erant , ex Collegiorum collatione , uti ante Bran-
sbergæ fiebat , suppleta . Interfuit rebus ordiendis Campanus . Magna sim-
plicitatē , magnoque ardore ponebant Tyrones rudimenta sua : quos etiam
ad constantiam roborauit profugi vnius exemplum , qui clam arrepta fuga
nec sine aliquot furto librorum , paucis post hebdomadis accepto in ce-
pite vulnere , continuo miser diuinis immunitus Sacramentis inexpiatus
interijt . Mensē item Maio , sacro Ascensionis die , Gnesnensis Archiepiscopus
Calisiensis Collegij , cuius confirmationem ingenti adnissus studio ab Gnesnensi
Capitulo impetrarat , fundamenta religiose posuit .

23
Cracouien-
sis Domus
probationis
ad S. Stepha-
ni initium .

24
Infelix exi-
tus Transfu-
gæ .

25
Collegiorum
Calisiensis ,
& Niesiensi-
um initia .

26
Fabula in-
probrium So-
cietatis vul-
gara .

27
Testimonio
Regis Polo-
niæ , & alio-
rum magno-
rum Homi-
num dista-
tur .

Mensē insequenti septimo Kalendas quintiles Collegij etiam Nie-
suisiensis posita fundamenta , magnâ Principis lætitiâ : quo item die
ipsum oppidum , cui ius vrbis à Rege impetrarat , cingere vallo , &
fossâ cœpit . Præfuit celebritati Campanus ex Polonia transgressus in
Lithuaniam , aditurus Regem , & in Liouoniam perrecturus , quò præci-
pue Rigenses aduocabant tumultus , cum fabula nescias impudentius an-
ineptius ficta peruagatâ Germaniâ in Poloniam adfertur . Summa erat :
Stephano Regi suum omne Regnum cupienti Iesuitis implere , cum
pro amicitia Vvolfgangus Archiepiscopus Moguntinus quatuor ex his mi-
sisset , seniores duos , duos iuniores , hos tandem deprehensos sub re-
ligioso habitu feminas esse : quarum cum altera Cracouia in hospicio à
Rege attributo puerum peperisset , auditum ab hospitis seruo vagitum ,
inde permanasse indicium : cum autem reliqui tres aliter vltimum supplicium
vitare se non viderent posse , Iesuitam puerperam , & infantem occi-
disse : at à Rege deprehensos , flagitiaque & facinora sua confessos , gla-
dio , & rota ad Nilum mactatos . Hæc libello anonymo Gedani , ut index
præfererat , edito , narrabantur ; adeo stulte ficta , ut in Polonia passim fa-
bula rideretur , longeque plus in commune prodesset , quam obesset : cum
omnes viderent , quam turpiter , & enormiter mentiantur Hæretici : atque
adeo ipsosmet hæreticorum cordatiores puderet , pigeretque stultæ suorum
impudentiæ . Verum alicubi per Germaniam , vbi tam facile conuinci fal-
sitas non poterat , magno cum strepitu , magnoque cum boni publici da-
mino (hæreticis ventilantibus) infamiæ flamma serpebat . Itaque Mogun-
tinus Antistes , ut nomini quoque suo consulere , magnis itineribus tabel-
larium ad Regem Stephanum destinat , ut testimonium rei mature ferat .
Continuo Rex , & Petrus Miscouius Cracouiensis Antistes , & Nicolaus Ze-
bridouius generalis Cracouiensis , & Boleslauenensis Capitaneus , rite publi-
cis literis non refutarunt modo calumniam , sed & laudes celebrare So-
cietatis . Ac præterea Stephanus his ad verbum literis Antistiti Moguntino
respondit : Literas Paternitatis Vestræ vna cum figmento germanico de Patribus
quibusdam Iesuitis , qui ob nescimus quæ facinora supplicio à nobis af-
fecti in eo finguntur , recte accepimus : fabulamque eam primum nos non
sine admiratione legimus : deinde Senatoribus etiam nostris , qui tum circa
nos erant , vniuersaque Aulæ nostræ proponi iussimus , in qua nemo om-
nium

nium extitit, qui non modo falsissime eam confictam, verum ab omni etiam similitudine veri alienam agnosceret, sicque existimaret nulla refutatione opus eam habere, quæ omnibus partibus se ipsa labefactaret. Præterquam enim quod narratio ipsa nullo fere loco cohæreat, eo etiam tempore Cracoviæ nobis præsentibus res gesta fingitur, quo nos non modo Cracovia discesseramus, verum etiam aliquandiu ante in Magnum Ducatum nostrum Lithuania iam perueneramus. In Nilo deinde perfecta scribitur, quo quidem nomine celeberrimum in Ægypto fluuium esse scimus, in nostro autem Regno nullum, vel obscurissimum locum extare, qui eo nomine sit. Itaque is sensus fere omnium, qui eam agnoscerent, fuit, ut Catholicis quidem voluptatem tam aperte deprehensa vanitas hæreticorum, hisce pudorem eadem Sociorum suorum vanitas afferret: omnes autem poena dignissimum autorem censerent, qui figmento tam manifesto hominum innocentissimorum famam traducere ausus fuerit. Verum natura prauitatis, ut semper fuit, ita nunc etiam est, ut ubi veritate contra veritatem efficere nihil possit, ad fabulas, atque calumnias confugiat. Nos quidem cum in Regno, ac ditionibus nostris Societatis eius Patres ad Iuuentutem excolendam non paucos foueamus, testimonium hoc illis vere tribuere possumus, non modo nullum eorum vnquam in Regno nostro ob facinus aliquod supplicio affectum, sed ne accusatum quidem, aut minimam suspicionem facinoris alicuius vnquam in vllum eorum collatam. Itaque omnes vixisse, & viuere, ut cum religionis ipsius causa dignissimos eos clementia nostra iudicemus; ob singularem pietatem, & vitæ sanctimoniam multo etiam cariores nobis sint. Quod reliquum est Paternitatem Vestram quam optime valere cupimus. Grodna die 3. Mensis Iulij anno Domini 1586. Regni vero nostri xi. His & alijs testimonijs euulgatis haud difficile, ut quæ tam male cohærebat, calumnia vanitas patefacta est. Interim Rigæ non tam fœdo somnio, sed tamen leuissima suspitione grauissima inter plebem, & optimates gliscebatur seditio cum importuna vexatione Collegij. Euenit Rigæ, ut ferme vbique terrarum euenire compertum est, quod in Euangelio legimus de forti armato, qui cum atrium suum custodit, in pace sunt ea, quæ possidet. Antequam in Regis Stephani potestatem veniret, isque Catholica restituere sacra conaretur, pacata fuisse omnia iactabant impietatis Antifites; post excitatum Collegium statim pacem euersam, quam tamen ipsimet euersam funditus perditamque volebant. Nam quia Senatus, ut potè ex melioribus ferme viris constans, obedientius se se ad regiam voluntatem accommodabat. Ministri Satanici toti erant in concitando furore multitudinis, & aduersus ipsum Senatum inflammando, eo nempe consilio, ut tandem causa, & nomine pacis ad tollendum ex vrbe Collegium, consentirent. Tumque Rex communi Senatus, & populi seu postulato, seu contumacia, id tandem tanquam ex impendentibus malis leuissimum daret. Igitur criminari Senatum Plebs, ab eo Rigam Iesuitas exceptos, ab eo tradita Regi templa Sancti Iacobi, & Sanctæ Magdalena, quæ Iesuitæ iam possiderent: ab eodem templum princeps item Regi promissum: sed nihil iactarunt tumultuosius quam quod traditum Collegio esse, vel credebant, vel simulabant credere armamentarium publicum Ciuitatis. Suspicionis fundamento plane futili nitebantur. Cum armamentarium in Cœmeterio ipso Sancti Iacobi situm esset, promiserat Senatus, ne Collegio obstreperetur, in vsus inquietiores, sic enim loquuti sunt, ut tabernarum, & id genus, non translaturum, addens velle se id ius esse Patribus acquisitum, & huius rei testes literas rite dedit. Quas literas dum Simon quidam describit latine ignarus, at pingendi characteres non malus artifex, persuasit sibi totum armamentarij ius ab Senatu Societati concessum. Inde suspicio emanat ad ministros errorum: his seditioni faces auide suggerentibus, popularis ordo contra Senatum grauiter exardescit, quod ciuibus ignaris

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

N N 2

id

28
Rigæ Plebs
in Senatum
tumultuatur

29
Vanus ru-
mor de tra-
dito Noftris
à Senatu Ar-
mamentario
Ciuitatis, re-
fellitur.

id sibi iuris assumpserit, vt armamentarium publicum Collegio, idest eum-
locum, quo maxime defensam oportuit nouam religionem, eius expugna-
toribus dederit. Ferebatur Fridericus etiam Hudenus iuris consultus audi-
tus cum diceret, eas literas se quoque vidisse. Hac igitur super re Mari-
nus Ghisius seditiosorum fax turbulentissima, cum Tribunis plebis, & se-
nioribus aliquot, scribaque publico pridie Kalendas Februarias ad Colle-
gium venit, iam ex anni superioris procella, atque peregrinatione restitutum
satisque tranquillum. Leonardum Rubenum Rectorem, & ceteros Patres
interrogant, fateantur ingenue, quod res est. Nihil enim ex his vitio verti
ipsis. Nam ad Senatum pertinuisse iura sua non excedere, non autem ad
Patres, quid iuris Senatui esset, inuestigare. Rubenus collaudata eorum
diligentia in peruestiganda re, antequam fidem suspitioni accommodet,
præcise negat quicquam sibi esse, aut fuisse vnquam de vllis literis cogita-
tum, quæ ad armamentarium pertinerent, præter quasdam (vnde facile
potuisset ea inanis extitisse suspicio) in quibus agebatur de armamentario
non quidem tradendo Societati, sed in vsu iniquiores non transieren-
do. Ghisius callide initio admirari, dein vbi animum collegit ad male-
dicendum conuersus, omnium Rigæ tumultuum fontem Societatem clama-
tat, & alia inuidiosa permulta diu deblaterat. Post hæc Regem aggre-
ditur, ac perseuerat incessere, vociferans: nullo iure eum templa Cui-
bus abstulisse, dedisseque Collegio: quoad respondit Rubenus, multo id
maiores Stephanum iure peregrisse, quam ipsi nouæ sectæ autores Episcopos
fustulissent, & bona Ecclesiarum omnia cum adibus sacris ad se se re-
pulsissent. Hæc vox hominem quanquam furiosum, & impudentem, propo-
mutum, & elinguem reddidit. Postridie rogatus Rubenus, vt testimo-
nium hesternum scriptum daret, ante testatus se nullo iure à seculari po-
testate interrogari posse, tamen vt omni suspitione Senatum liberaret, di-
ca etiam scripto confirmat. Interea testes interrogantur, ac Simon qui-
dem in sententia perstat, literas se descripsisse, quibus armamentarium
in ius omnino Collegij traderetur. Hudenus autem primo coram Ghisio,
& alijs multis, dein in templo S. Iacobi coram Balthasare Snelio regio Fi-
scali, itemque alijs i tales literas negat sibi vnquam perpectas, idque Sa-
cramento confirmaturum se profiteretur. Nonis Februarij clausis repente
vrbs portis, cogitur trepide Senatus, populoque urgente, rursus testes
interrogantur, & Hudenus inconstanter loquitur: quo acrius post medi-
diem Ghisius magno rursus cum grege in Collegium profectus Rectorem
diuexare institit, intermiscensque contumelijs minas, iactare vt literas ei
proferret non eum iure iurando, sed capite adigendum. Ad quæ Reor
religiosâ constantiâ: literas, inquit, non habemus: nostra capita in vestra sunt pos-
sitate. Aduocantur eodem etiam tempore testes: atque Hudenus iam, vt
erat homo timidissimus, & nullius animi, post aliquantum hæsitatio-
tandem pronuntiat eas literas se quoque vidisse. Acclamatum ab omnibus
Rectorem testibus euctum esse, neque contra eos dari permittitur. Exulta-
re letitia, & insultare Ghisius. Et mox adest Ciuium cohors, quæ ali-
due Rectorem custodiat, & sub noctem altera submittitur ad excubias.
Fuit assidua, perque diligens custodia, cæterum liberalis, & perhumana.
Postridie Nonas Februarias Rubenus ad Senatum, & tribunos plebis dit
Germanice literas in hanc sententiam. Angor animo dum Ciuitatem per-
turbatam, & grauitè sollicitam video literarum causa, quæ à me exiguntur:
frustra inquietari, neu diutius cum publico incommodo clausas vrbs por-
tas veliris, & causam hanc secetis. De literis, quæ peruntur, aio, sancte-
que confirmo nihil mihi constare, ita vere, vt coram tribunali diuino appa-
rebo. Quin etiam, vt plane Ciuitas sine metu, & sollicitudine sit, reci-
pio, spondeoque si quæ vnquam literæ tales apparebunt, eas nullius iuris,
plane

30
Rector Ri-
genfis à sedi-
tiosis in cu-
stodiam da-
tur.

planeque irritas fore. Quod si hoc testimonio vobis satisfieri non potest, atque duobus testibus, quorum alter latine ignorat, alter satis inconstanter locutus est, plus fidei tribuendum censueritis, quam Senatui, & nobis; nos quidem nihil præterea coram summa veritate, quæ omnia vincit, dicere vnquam poterimus. Vobis vero considerandum erit, si quid grauius attentare volueritis, quemadmodum id coram Deo, & supremo nostro Magistratu tueri possitis. His mane datis literis, redit à meridie cum magna manu Ghisus ad Collegium: postque per multa contra fidem testium dicta, addidit Rubenus; quoniam eas literas dixerat Simon eo à sese descriptas, vt à Cardinali Radiuillo confirmarentur, curaturum se testimonium Cardinalis ipsius vnde verum constaret. Item quoniam quæ ad Collegia pertinent; de ijs ad Romanum Societatis tabularium literarum exempla rite consignata mittuntur, Roma quoque se fidem petiturum, tales literas nunquam eò missas. Ad hæc, non se recusaturum, quin si daretur iudex idoneus coram eo rem testaretur: immo talem se iudicem omnino petiturum, vt remoueretur omnis ab Senatu suspicio, & Ciuitati planum fieret: Collegium in eam venisse virorum grauium, ac fide dignorum. Hæc omnia rite testatus, liberatus custodia est, sociorumque sententia Vilnam discessit, simul vt vexationi tantisper se se indignissimæ eriperet, simul vt apud Cardinalem Senatus causam defenderet. Ac sine mora Cardinalis egregium de Leonardi fide animique integritate sibi per triennium cognita, de que literis ad armamentarium spectantibus, quales memorabantur, nunquam ad se se perlatas, testimonium per epistolam dedit. Verum extinguendæ suspicioni, vtique quam ad seditionis fomitem turbulenti alebant, ne id quidem satis fuit. At Rubenus ne absentia in conscientiam verteretur, repetito Rigam itinere in pago Collegij Albein nomine substitit. Huc Hudenus muliebri habitu Riga egressus, preparatoque cysto exceptus venit: prouoluit ad Patris pedes, multis cum lacrymis veniam suppliciter petens, quod improborum comminatione territus, carnisæ ante oculos per duas horas, ac dimidium obiecto, id quod penitus ignorarat, testificari non dubitarit. Vti Christi decebat discipulum, nulla omnino edita ira, aut offensionis significatione Leonardus, erectum bono animo iubet esse, paucisque post diebus expiatum criminibus, & abiurata hæresi, Deo, & Ecclesiæ sanctæ restituit: vt apparetur supremo clemens diuina clementia homini hæretico periurium in occasionem, fidei vertens. Ille, & compluribus literis suam inconstantiam falsus testimonium, ac periurium reuocauit. Rubenus quamquam rumor erat infidias illi in vrbe rendi, tamen adire perrexit. Venit eodem, & Secretarius ab Rege cum grauib; eius literis: & mandatis: vnde versus ad sui curam Ghisus, trepide circumcursare, ciues ostiatim adire, datam sibi fidem reposcere: & quoniam elabendi viam commodiorem non inueniebat, totum negotium ad religionem detorquere, vbique clamitans hic sacra, hic Euangelium, hic pietatem instauratam atque sinceram agi. Ghisio ita præmunto, regijs nihil mouentibus, aliquantum tranquillitatis ad extremum vsque Iunium fuit, cum renouato tumultu duos comprehendunt Senatores, Ioannem Tastium, & Villingium: dein tortos quæstionibus acerbissimis, vt proderent quis Collegium Regi dedisset, quis primariam ædem promississet, ipsosmet tanquam rei autores obruncarunt. Tum vero Patres censuere Rubeno vrbe egrediendum, nec temere multitudinis furori vitam objiciendam, vbi potius ex insana crudelitate, quam ex vilo religionis respectu in hominum capita sauiretur. Itaque Theodorico Vvestphalo Prorectore cum Socijs tribus Rigæ relicto, qui etiamnum scholas, quamquam admodum infrequentes, & cætera Collegij munia sustinerent, alij digrediuntur. Tum hi sparsi ad Euangelizandum per agros, tum Rubenus ab Andrea Patritio Nideschio Liouoniæ Episcopo dum Prouinciam obit

31
Vilnam iude
recedit.

31
Vilnam iude
recedit.

32
Hæretici Ca
lumniatoris
couersio.

33
Duo Senato
res à scditio
fis torti, &
occisi.

34
Transylva-
nia peste ve-
xatur.

35
Viginti sep-
tem è no-
stris peste
extincti.

36
Peculiaris
memoria
titum ex ip-
sis.

37
Vrbani
Schipper
industria mi-
ra.

38
Egria eius-
dem pacien-
tia.

39
Regis Ste-
phani lacry-
ma in casu
nostrorum,
praesertim
Capecij.

obit circumductus; præclarum cepere fructum exilij; & laborum. Rebus ita turbidis Riga, grauiſſimum acceptum vulnus in Transyl- uania.

Lues anno superiore Varadini coorta cum hoc anno recruduisset, post summam annonæ inopiam, ex qua multi mortales ceciderant, Albaniam, deinde Claudiopolim corripuit: inque communi hominum strage, in Societatis domicilia dirius euastauit, quo minus, ut succurrerent aliorum animis, memores illi Dei famuli suorum corporum erant. Varadini Stephanum Aratorem, duobus Socijs altero Sacerdote, altero Laico iudicauit: itaque relictus est solus. Albæ, ex octo, qui eam sedem incolebant, amissi quatuor. At Claudiopoli ex triginta plane desiderati viginti, omnes præter duos huc confecti. Frequentauit funera insignis inter se, & erga proximos Sociorum caritas, dum alij alijs sine ullo metu discriminis omni opes & cura in omnes, & animorum, & corporum utilitates adiuuantes. Damnum præcipue factum in tribus, Ferdinando Capecio Collegij Rectore, Ioanne Ardulfo, & Hieronymo Fanfonio Sacerdotibus. Rector magnus erat in opinione sanctitatis domi, forisque, magnoque animo restitutionem fidei susceperat, urgebatque in Transyluania, sitiens laborum, studio animarum totus ardens, mitis idem, & nescius de quoquam nisi bene mereri. Io: Ardulfus in Collegio Germanico Romæ educatus, inde cum Polseuino in Sueciam missus, tum in Societatem receptus, posito Bransbergæ tyrocinio ad prima Societatis fundamenta in Transyluania Iacobum Vvicum sequutus, in Gymnasio quicquid opus foret Græcæ, Latine, ex diſciplinis, seu vulgaribus, siue abditioribus, vnus multorum instar tradidit. Iamque post res constitutas in conscientia questionibus, & explicatione Theologiae plurimum versabatur. Domi idem Tyronibus præerat, & exemplo summæ viri humilitatis, & pietatis, semperque in se se collectus. Die Kalendas sextiles Ardulfus in Abbacia Monostor, quo pars Collegij pestis causa secesserat, eodem die Claudiopoli Capecius extinctus est. Fanfonius duodeuigesimo post die emigravit. Huius in ore, ac moribus angelica semper quædam suauitas, & amabilitas eminebat: præfectus erat Societati Beatae Virginis, item Gymnasio, item domui pauperum, & domesticæ Valetudinario, quam vnâ quatuordecim habuit præfecturam: cum admirabili constantia hac suprema calamitate adesset idem agris, idem mortuos sepeliret: Professor primo rhetorica, & dialectica fuerat; iam erat philosophia: idem semper, nunquam perturbatus, nunquam non sereno, & modestissimo vultu. Damnum quoque factum est in Vrbano Schipperico, qui adolescens viginti, & alterius anni, natione Pruthenus, quicquid opere manuum, siue in ligno, siue in ære, siue in ferro, & alijs metallis fabricandum esset, quouis artificij genere, torno, malleo, scalpello, dolabra, mirus erat: adhuc siue auro siue coloribus pictor egregius, quas proprie profitebatur artes. Apparuit quædam Dei notabilis cura in Laurentio Rzelloniensi rerum domesticarum adiutore. Is iam inde præterquam nomen Societati daret, optabat ingentem aliquam exercendæ patientiæ materiam, per quam antea vitæ commissa, ut aiebat, elueret. Ecce autem dum alios pestifera vis paucis diebus extinguit, ipsum Augusto conceptum, non ante diem xi. Kalendarum Februarij, anni insequentis absumpsit. Quo tempore inter dolores acerbissimos inuicta perseverauit constantia: cum exulcerato multifariam corpore, tabo fluente, putri cadaueri ad perfectam vsque expurgationem hæere spiritus videretur. Tanta strages edita mensis fere vnus spatium, perlataque in Poloniam, non Prouincialem modo, sed etiam Stephanum Regem graui dolore affectit: qui sapius illacrymans dicitur, nominatim Capecio, quem in Lelesij assidue decumbentis locum Institutorem Sigismundo Principi destinabat. Adiecta tamen ad re- medium cura exiguas illas Transyluania reliquias amantissimis literis con-
latus.

latus, ad Claudium Generalem diligenter scripsit, supplementum postulans, ante omnia Rectorem Capocio similem. Haud minori, seu dolore, seu cura succurrendi nuncium cladis accepit Generalis, qui cum ea tempestate Neapoli, quo ad confirmandas vires excurreret, versaretur, solatio habuit Sociorum Neapolitanorum ardorem, dum se se caternatim ad succurrendum per omnia discrimina obtulere. Et sane iudicia Dei abyssus multa. Maximi progressus erant posita fundamenta. Florebat Claudiopoli Societatis Collegium domesticâ disciplinâ, florebat Gymnasium, & Seminarium Pontificum, & regium, & contubernium adolescentium pauperum. Surgebat prospere Collegium Albæ Iuliæ, quod tum maxime perficere, & luculentis munire vectigalibus Stephanus Rex moliebatur: Non minor Varadini spes. Multi ex præcipua nobilitate adolescentes mox Catholicæ fidei firma futuri columnæ, vna cum Principe Sigismundo educabantur religiose, ac pie: cum adeo secundum rerum cursum tot egregiorum operatorum occasus repente debilitavit. Ecce autem dum Rigæ tumultus supra descripti feruent, dum Transylvania adiutoribus salutis orata periclitatur, accedit vulnus ad vulnera, & is, in quo secundum Deum repositum leuamentum, atque remedium erat, non Sarmatia modo, & Pannonia, sed toto Christiano orbe ingemiscente, Stephanus Rex decessit Grodnæ anno ætatis quinto, & quinquagesimo recens inito. Piè ac religiosè decessit diuinam subinde implorans misericordiam; & propagandi augendique diuini cultus, quem toto principatu diligentissimè procurauerat, mandata supremis verbis inculcans; quæ res magnum de eius salute sperandi adstantibus argumentum reliquerunt: utcumque supremæ confessionis optimo Regi copia defuit; cum mentionem eius illatam principio morbi nondum pro periculoso agniti, adulatio aulicorum, ut intemptiam reiecit: Febri vero inde adeo repente inualuisset, ut quinto die mortem repræsenteret inopinatissimam curantibus. Duo reliquit testamenta, alterum iam pridem conditum, alterum ipsius manu hoc supremo tempore inchoatum, quod deficientibus, ut vero simile est viribus, non perfecit. In eo post alia multa orationem ad Sigismundum reuocans, verba hæc addidit. Ad te redeo carissime Nepos Princeps Transylvaniæ Sigismunde Battori, Tibi imprimis Collegium Claudiopolitanum, & Albenfense Lego, & committo: quæ Collegia Pater tuus, & ego fundauimus proprijs ex facultatibus nostris sine cuiusquam iniuria. Quæ ita tuearis, & defendas, quatenus animæ tuæ, patriæque cui præes salus tibi cara est. Non deerunt puto Ariani, atque imprimis Colofnarienses, qui ea euerfâ velint. Fauebunt ijs Senatores tui omnes, aut Calvinistæ, aut Lutherani, nec deerunt opportunitati iuvenes, aut Aulici pariter hæretici, qui tibi aduantes, procaciter in eos inuehentur, animum tuum in transuersum rapiant. Sed si vir es, facile omnibus simul resistes sola constantia, & feruore, zeloque pietatis magis, magisque pijs hominibus contestata. O, utinam potuissim, vel in hoc solum meæ in te pietati satisfacere, ut si non omnes, saltem paucos tibi intimos consiliarios, & cubicularios Catholicos, & pios dare potuissim; tibi ornamento, mihi securitati fuissent. Sed ea ibi est temporis, & morum peruersitas, ut omnes declinauerint, varijsque hæresibus imbuti Atheismum plerique spirent. Quò difficilior igitur tibi restat concertatio, eò maius tibi præmium, & laus sempiterna. Triduo ante Stephanum Regina Anna decesserat: & ipsa vbicumque vsus ferret, de publica pietate nostroque Ordine optime merita, nuperrimeque de Tyrociniò Cracouiensi. Cœpit per autumnum, & Posnaniam vexare lues, Collegiumque Sacerdote vno, Laicis duobus ereptis, dissipauit. Obijt, & Iaroslauæ xiv. Kalendas Augusti Ioannes Hartus è Confessoribus Anglicanis paulo ante in eas terras aduectus: vitam ut pium Christi Confessorem decebat conclusit. Sub tempus extremum,

40
Stephanus
Rex Polo-
niæ moritur.

41
Collegia
Transylua-
niæ Sigis-
mundo Prin-
cipi Fratris
filio testa-
mento com-
mendat.

42
Anna Regi-
na extingui-
tur.

43
Ioannis Har-
ti pia mors,
& vile deli-
rium.

44
Academia
Gracienfis
Societati tra-
dita.

45
Mors Hen-
rici Blisse-
nij.

46
Philippi Se-
ge Apostoli-
ci Nuncij iu-
dicium de
Collegijs So-
cietatis.

aberrans mente, ingressus de Diaboli fallacijs, tentationibusque sermo-
nem, vnum ex astantibus fratrem, quem cum maxime ad defectionem
fraudentissima bellua instigabat, ita permouit, vt agnita fraude, luoque
periculo, recta ad Præsidis pedes, ac sanctam confessionem confugerit, Deo
sic honorante sui confessoris extrema, vt ex morbo delirans, ex vitio in-
nientem curaret.

Prouinciam Austriæ pariter cum ineunte anno regendam suscepit Geo-
gius Baderus, Germania superiore, vnde translatus est, Ferdinando
Albero tradita. Austriaco Prouincialatu defunctus Henricus Blissenus,
Gracienfi Collegio Rector impositus. Vniuersalis Gracij Academiæ, quam
Pontifex confirmarat, mox etiam approbavit Casar Rodolphus, ritu solen-
ni Antistite Seccouienfi de Sancto Spiritu sacrum faciente, Baderus Prou-
incialis possessionem iniuit. Absoluta caremonia Carolus Princeps cum
coniuge liberisque, ac præcipua nobilitate in Collegio conuiuium, quod
ipsemet appararat, cohonestauit. Separatim Archidux cum suis, Præsi-
lesque sacri, ac Prouinciales Dynastæ, separatim Religiosi accubere: con-
ciunculæque interim diuersis duodeuiginti linguis adhibita. Triduo pro-
ximo theologicis, philosophicisque concertationibus prolusum. Hac in-
ter festa exordia Collegij Rector Blissenus æuo, & laboribus tractus
ad perennes emigravit Beatorum celebritates, post alterum, & triginta
religiosæ palæstræ annum. Quo tempore cum cæteras virtutes, tum præci-
pue multiplicem sapientiam, & in Gymnasio, & in sacro suggestu, & in
publica, seu Rector, seu Prouincialis administratione præclare exercuit,
ac probauit. Tantam animi æquitatem in ægritudine facilitatemque con-
seruauit, vt exemplo domesticis, alijs, ac præsertim Medico prope miracu-
lo esset. Dum Gracij, Viennæ, Pragæ, Collegijsque cæteris (de quibus
nisi quid noui moneat, mentionem renouare opus non est) præstati-
vi, nouo successu aduersus morum, & opinionum monstra tenditur, ex-
species Philippum Segam Apostolicum Nuncium ita commouit, nihil ve-
prius curandum censeret, quam vt talia per Germaniam propugnacula passim
disponerentur. Hanc vnam in præsentia offerri maxime expeditam, & effica-
cem remedij viam. Quippe cum, & recta vita, & casta Doctrina esset necessaria,
vtramque Dei gratia laudem in Societate constare, vt nihil magis tereretur Hære-
siarchas, seu confirmaret Catholicos, seu populos per simplicitatem captos ex-
plicaret. Ad hæc momenti plurimum in educanda edocendaque iuuentute esse
plurimum in Seminarijs Pontificijs, plurimum in pauperum contubernijs
procurandis. Quare videri diuinitus ad conseruandam religionem, & re-
pugnandam impietatem genitam prouectamque, & roboratam hanc aciem
Itaque grauissimis cum Generali Claudio literis egit, vt Socios minimum
quinquaginta, partim ex Hispania mitteret. Cumque Claudius respon-
disset ferme vbique operæ plus esse quam operarum, ac si qua aliquando
copia afforet, eam non cum Germania solum, sed & cum Indijs ad
Orientem, & Occidentem positis, cumque nationibus alijs dispartendam
institerit contendere nihilo posthabendam, quin præferendam potius Ger-
maniam Indijs, quo grauius hic ex contemptu, & cum notitia violaretur diu-
ina Maiestas, & præcipua religionis membra, quo propiora, eo grauius
quasi ex contactu periclitarentur. Tum vero sublatis hisce scandalis, pro-
cliuiorem etiam gentium conuersionem fore, & propitium per harum
regionum sinceris cultus Numen, benignius propagando inter Barbaros Evan-
gelio affuturum. Hæc ad Generalem nec dissimilia ad Pontificem scripsit.

Tria nominatim proponebat Collegia. Vnum Vratislaviæ, seu Nissa
Silesia: alterum in Morauia (quod Abbas quidam flagitabat) in Vngaria
tertium. Morauienfe non visum est recipiendum, quod nec sedes in-
nea offerretur, & alioqui in tantis Sociorum angustijs satis Brunense pa-
taretur. Vratislaviense, vbi Episcopus, & Canonici expedirent necessaria,
pro-

promissum : Vngaricum plane receptum . Auctor huius ante omnes Georgius Drafcouitius fuit nuper à Pontifice Sixto in Sacrum Senatuum adlectus . Is cum nobilis Præpositura , quæ à Comitatu in quo est , Turociensis vocatur , forte vacaret , hoc à Cæsare beneficij pro sui Cardinalatus primo honore petijt , vt eam ad Societatis Collegium instituendum , conferret . Cæsaris iussu in Concilio Vngarico res tractatur , magnaue voluntate , & gratijs impense actis Imperatori , qui id retulisset , comprobatur . Inde datum Ernesto negotium rei conficiendæ , ac denique possessio adita . Iunium sub extremum . Oppida eius præcipua sunt Sellia , & Varallia . Sellia bidui iter Vienna distat : tres habet pagos subiectos , quorum potestatem Ioanni Nicolao Donio Viennensi Reçtori die natali Sancti Ioannis Baptistæ Martinus Pethe Episcopus Vacienfis , & Ladislaus Cubinius Vngariæ Camerarius , Cæsaris iussu , & potestate tradiderunt , popularibus lætissimis , ac nonnullis præ læticia stentibus . Inde duorum dierum ac dimidij via itum Varalliam : Oppidique eius , & pagorum , & Arcis , cui nomen Znio in editissimo monte sitæ , ac cæterarum rerum ad Præposituram spectantium ius rite translatum . Selliensis parochia iam sesquianno carebant . Varalliani habebant , sed cum concubina , proleque alendum . Itaque inprimis curatum , vt idonea animarum auxilia populis in fidem acceptis nequaquam deessent . Paulo post idem Viennensis Reçtor possessionem inijs Monasterij Sancti Bernardi , quod Viennensi Collegio Imperator Rodulfus loco pensionis , quam olim Ferdinandus eius Auus annuam decreuerat ex teloneo Lincienfi , attribuit . Distat hoc Cœnobium Vienna milliaribus Germanicis decem , quatuor à Danubio Morouiam versus , situm in peramplo pago Poucrit . Sanctimonialium fuerat : sed iam dudum ab ijs vacuum misere deformatum iacebat . Procul à Collegijs per consuetas expeditiones optime gesta res . Georgius Schererus post Haufechium , & cæteram Schourchincheni ditionem sub Lincium fidei restitutam Cremsum (ciuitas est Austria opibus , & viris apprime nobilis) Episcopi Passauiensis , & Archiducis Ernesti postulatu profectus , pari industria , pari exitu diuinam culturam fecit . Principio rarus ad cælestem sementem populus , ac fastidiosus accurrere , mox vbi experimento , quid à recentium zizaniorum veterno , priscarum incorruptarum frugum distaret salubritas apparere cœpit , adeo certatim accursum , vt terna fere millia in concione ordinaria starent : nec auidius conueniebatur ad cognoscenda mandata , quam discedebatur ad exequenda . Igitur præter cætera , reuocata consuetudo quotidie stans horis ad publicum signum salutandæ Deiparæ : renouati mores , sui diuinis mysterijs restituti ritus : matrimonia ad Concilium Tridentinum exacta . Iuuere opus Ernesti literæ apto temperamento monentis , & imperantis . Auxit venerationem sacro præconi tum constans laborum perperatio , tum explorata & alijs in rebus virtus , & in pecuniæ contemptu , cum ingentem eius vim dono à Ciuitate missam , constantissime repudiasset .

In superiore Germania acceptum est Regenspurgi Collegium , eadem Ratisbona est , Augusta olim Tiberia , vrbs perantiqua , & nobilis : ad Danubium sita . In ditione est Imperatoris ; Pietatis quondam cultrix inprimis , ac propugnaculum , iam in Lutheri tyrannidem magnam partem abducta erat . Cui Philippus Guiljelmi Ducis Bauari filius cum designatus esset Episcopus : resque interim pro filio adolescente Pater administrandas curaret , de prisco ei decore restituendo sollicitus , Collegio adornandam putauit . Opportunum domicilium querenti , Cœnobium pene inane Virginum Sancti Pauli se se obrulit : quod dum rite tradendum curatur , interim ad prima quasi Collegij rudimenta aliquot hac ætate Socij missi , Vendelino Volchio præside , assignatam à Duce domum incoluere . Præcesserat Michaël Cardaneus , qui sacris in priuario templo concionibus mul-

47
Præpositura
Turociensis
fundando
Vngarico
Collegio da
ta .

48
Monasterij
S. Bernardi
ab Imperatore
Viennensi
Collegio datum .

49
Missio Crem
sensis .

Et eius frus
ctus .

50
Collegij Ra
tisbonensis
initium .

tum profecit, quoad Hæreticis scilicet sibi pauentibus, & ipsis Canonicis suspicionem ingressis, Ducem, ac Iesuitas in ipsam illorum adem oculos adiecisse, aliquid oppositum est moræ. Cæterum breui tum Guilielmi uirtute, atque sapientia, tum suspicionibus per se se euanescentibus, res factæ quiætiore. Cardanai opera pridem destinauerat uti Dux Bauarus ad Augustum Saxoniam Ducem, qui nonnullam bonæ mentis spem fecerat, prout ab hæresi deducendum, sed multa obstiterunt magnificis coeptis, grauidaque, vulgata res per literas, quas de nouis rebus vndecumque erutis mercenarij nugatores sæpe nulla fide, raro cum vlla prudentia, ipsa ex Viterbo Roma spargunt. Ea fama fecit, ut nec Catholicis, nec Duci Saxoni cepta vrgeret tutum esset. Tanti interest consilia dum maturefcent, fidei coqui silentio. At interim Augustum, quo propius ab luce diuina abfuerat, hoc miseriam tartarea in nocte sempiternæ comprehenderunt tenebræ.

Rhenaniam Prouinciam hoc etiam anno Prouinciali nullo, Visitator Manaræ administravit. In Collegijs non solum aduersus vitia, errorisque de more certatum, sed etiam in leuanda inopia, quæ late manans plerumque tenuiorum miserandum in modum conficiebat. Multæ obita peregrinationes saluberrimæ. Gerardus Vvellen per Herbipolitanam Dioccesim Catholica pietatis lucem circumtulit. Ibat Apostolico ritu pedes, sine sacculo, & pera: nulla re munitus, nulla nisi caritate onustus, nullius rei, nisi animarum, & patientiæ cupidus. Itaque quod per se se, inuolque nobiles Iulio Antistiti sæpe experto, cum ad cohortationes imperium admoueret, haud magnopere successerat, id inops, ac despicibilis Mundo Dei seruus pro veteri sapientiæ Diuinæ instituto peregit, oppida permuta, pagos plurimos, eosque Hassio proximos, in ditionem veritatis recepit. Submittebantur illi Sociorum auxilia ne laborum mole succumberet. Tredebantur frequentes insidiæ ab hostibus fidei, sed regente numine semper interitus perseverauit, ac tutus. Petrus Michael Cliuia, Dusseldorpij, alibi, apud Guilielmum, & Ioannem, Iuliam Nouæ Duces maiorum in spem magna faciebat: plurimumque momenti habuit ad pacem cum Hispano seruandam, Gaspar Hortausanus interiora Saxoniam dissimulato vestitu auebat tentare: idemque etiam Nicolatus Hirtius de Fal: alijque Erfordie non præcipiti, sed firmo procedebant gradu, alijs alio peruadentibus. Fuldæ, circaque cum Catechesis agrestium ad id locorum lenti esset, permolestique negotij, coepta tradi cum cantu, facillime in tardas hominum mentes influxit. Quæ, & alia religionis incrementa Hæretici duriora morte exilimantes, in Vormatiensi quodam suo cum Casimiro conuentu acriter contra Iesuitas decreuere. Et Erfordie (sic enim certo constitit) ut simul Antistiti Moguntino, quem per impudens mendacium immiscuere, dolorem, & infamiam inurerent, simul Societatis conatus deturpata fama eliderent, fabula Polonica, de qua supra narraui, conficta, atque edita est. Sed nihil Deo, nihil veritate potentius. Spiræ Adrianus Luffius decessit magno honorum desiderio, quod in exequiarum honore Decanus, plerique è Clero, docti viri, ac iuris consulti ferme omnes vltro habendo constati sunt. Tertio ante mense imminenti sibi exitum præcognouit. Quo tempore, & ad præparandum se in irreuocabilem illam aleam totus incubuit: & plane profitebatur omni se fore dignum supplicio, nisi quando premonitus esset, operam daret, ut quam sanctissime moreretur. Stipendia sex, & viginti sub nominis IESV signis meruerat, populis iuxta, & commilitonibus laudatus, ac salutaris.

Vix vero simile est quantum vbiq; per id tempus in Belgio amarentur, proficerentque, ac simul expeterentur Societatis labores. Gandauensis Ciuitas metuens ne manipulus velut in stationem missus, inde reuocaretur, binis de Consilij publici sententia à Generali Claudio literis institit, nec tali se præsidio orbaret, spondens omni ope in Collegij permanentis con-

51

Spes conuersionis Ducis Saxonie imprudentia, rumigeratorum euanescit.

52

Viles labores Gerardi Vvellen per Dioccesim Herbipolensem.

53

Varia alibi missiones.

54

P. Adrianus Luffius præuicam mortem pie obit.

Soc. 47.

stitutionem adnifuram . Montibus Hannoniæ Franciscus Godinius, vir & nobilitate, & religione primarius, cui duo erant in Societate liberi Ægyptius, & Ludovicus Sacerdotes: & aliquid annui vectigalis attribuit, & emit idoneas cum horto ades, vt primo quoque tempore optato Ciuitas auxilio frueretur. Nec visum est Prouinciali cunctandum. Nam cum attributus iam esset instituendo Collegio Sancti Antonij Prioratus, eiusque administrationem dum magno, quo premebatur alieno are expedirent, procuratores regij suscepissent, nisi frugalius ab nostris ipsis procuraretur, res erat in longum itura. Itaque sex missi Sodales Ludonico Godinio præfecto: qui inter alia statim Sodalitatem condidere Catechismum docentium, in quam multi nobilium, quidam Canonicorum, & ipsemet Cameracensis Archiepiscopus nomen dedere. Totidem iam Valencenis præfecto Bernardo Oliuero degebant eo successu rerum, vt ipsamet se se Ciuitas miraretur. Bruxellensis quoque Senatus re ad consilium publicum relata ex communi consensu nonnullos à Prouinciali petiuit: nec dum tamen ibi statio posita, sed aliquot per excursus egregium specimen datum. Sub autumnum cum iuisset Thomas Saillius reuersus ex Polonia, vbi multos annos Possuini Socius discurrerat, Princeps Parmensis ita delectatus est hominis sincera, sanctaque modestia, vt confessario vti cœperit. Sed plane digna memoratu Cortracensium fuere studia. Hi cum aliquot ante annis paucos impetrassent Patres, omni cura ad impetrandum Collegium versi, quamquam haud semel repulsam tulissent, nunquam tamen destitere in spem contra spem tendere. Comparant in annuos alimentorum sumptus pecuniæ summam quantam per difficultatem temporum in præsens licuit, continuo aucturi, Ædem sacram attribuunt satis instructam, & domicilium quoque emunt opportunum, & ornant. Adhæc nouum à fundamentis Gymnasium moliantur. Quæ cum audiens Generalis Claudius assidue Prouincialem admoneret, ne in Collegij spem facere impensam sineret, & Socios Cortraco protinus reuocaret, caueretque tum eo loco, tum alibi, ne temporariæ missiones per diuturnam moram sensim sine sensu quandam perpetui domicilij necessitatem imponeret: esse in propinquo Collegia, vnde Cortracensium rationibus consuli, & satis benignitati fieri posset: non vbiicumque aliquid aperiretur spei, aptas esse Collegio Sedes: Consulendum communi Societatis: standum decretis: præcauendum posteritati: pusillas Colonias nec populis pro spe vtilis, & ordini ob disciplinæ laxamentum periculosas, & graues. Hæc, inquam, cum Claudius inculcasset, subodorati Cortracenses, eò impensius, & ad præparandas assatim res, & ad conquiendos deprecatores insistunt. Adeunt Bruxellas: regij Senatus opem implorant, Francisci Bonhomij Apostolici Nuncij autoritatem interponunt, ipsimet humanissimis literis suam causam studiosissime agunt. Iam paucorum ad se Patrum industria tantum emolumenti spiritualis suæ allatum Ciuitati, vt non solum ipsi incolæ Cortracenses, sed & aduenæ pietatem, commutationemque Ciuium mirarentur. Inde se existimasse omni ope contendendum, vt primo quoque tempore poneretur Collegium, sperantes bonæ iuuentutis institutione futurum, vt tota ea ditio nouam faciem indueret, & in pietate resfloreferet. Cortracensem Ciuitatem esse illam quidem modicam, sed amplæ iurisdictionis, vt cui subsint oppida quatuor, pagi duo, & septuaginta, ijque frequentes. Bellis afflictatam, magnoque are alieno contracto non tam facile recreari posse publicam rem, tamen pro voluntate, ac studio, quo in homines Societatis afficerentur, quorum fide, ac diligentia ad id temporis tantum fructum experti essent, in hisce suis angustijs emisse Societati ades opportunas cum amplo horto, aliasque paulatim adiecturos: præterea alias comparasse, & inibi scholas ædificandi suo Architecto negotium tradidisse. Esse in proximo Sancti Spiritus templum, satis amplum, sed & ipsum Deo iuuante amplificandum. Esse in prom-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

O o 2

ptu

55
Mentensis
Collegij iurium.56
Et Valencenis.57
Cortracenses Collegij impetrant.

58
Collegium
Antuerpiæ
se restitutum.

59
Sodalitatum
Antuerpiæ
fructus.

60
Tria Sodalitatis
Ducii
stituta.

peu partim ex publica, partim ex collatitia pecunia annum mediocres vestigal, quod statim ad summam iusto Collegio parem perducatur essent. Inde ad suadendum, ac precandum versi, eo vsque pertendere, quoad tandem pia pertinacia piam duritiam vicit. Promissum Collegium est: quantumque in eo impetrando certatum erat, tanto impetrati nunciis celebratus est gaudio. Iam Antuerpiæ superiore anno restituta Colonia tantamquam ex vegetiore regerminans stirpe, latius frugem, vberiusque fundebat. Duplex ante omnia florebat Sodalitas in Matris Virginis clientela, robustæ altera, altera adolescentis ætatis: ad septuagenos vtraque numerabat. Ex prima nobilitate adolescentuli per urbem spargebantur, adhibebant aream primarij templi celebrem inambulantium turba, & aliud agentibus mortalibus, sancta monita ingerebant. Ex eo cœtu vnus in ceteruam se petulanter ludentium, iocantium, execrantium puerorum cum inieciisset, hortarique fidenter cepisset, vt ad templum venirent, peccata confessione piarent, hæreses detestarentur; proterua manus odiosum in monitorem impetum faciunt, ac male multato nares cruentant. At ille factus patientiæ experimento constantior, concionabundus vertice nudo, cruentoque ore perseverauit: vnde factum, vt ad spectaculum multi concurrerent, interuenientes consisterent, omnibus demum magnis, atque parvis constantia ardorque dicentis permisceret pectora, & vim lacrymarum excuteret. Interim robustior ætas opera quoque (vt æquum est) solidiora versare. Diebus quibusque dominicis inter se se consulabant de vijs restituendæ religionis. Singulis dabatur negotium, vt saltem singulos hæreticos secum adducerent ex amicis, siue cognatis. Apud hos vnus Patrum ferme Prouincialis Costerus, quæ habebant dubia pertractabat: inde multi praua opinionum exuere. Ad hæc Sodales curæ habebant, vt cum dignitate diuinissimum Sacramentum ad ægros deferretur: idem supremo supplicio multandos deducebant, intenti ne quis hæreticorum ad eos peruertendos, quod ante solenne erat, accederet. Porro ad venerationem magne Parentis augendam, supplicarunt Prætori, atque Senatui, vt loco prolixi Colossi, qui ante domum Prætoriam stabat, Virginis poneretur effigies molli eiusdem. Quod cum impetratum eo esset propensius, quod olim sub Deparæ tutela propè orta, & aucta Antuerpia erat, eiusque rei monumentum diu statua eius marmorea in veteri Prætorio steterat, Sodales summa pecunia faciendum, ornandumque signum pedum quatuordecim altitudinis curarunt. Habita præterea quadragenarum horarum supplicatio eo concursu populi, ea perseverantia in precibus, vt nihil multo tempore habuerit Antuerpia ad pietatem inflammandam efficacius. Cæterum ex Sodalitatibus Virginis haud absimiles extabant alibi priuatæ publicæque utilitates, Cetero ad eas alendas, vel conferendas vbique intento. Tres erant eiusmodi cætus Ducii, nam ad duos adolescentium, & grandium natu secularium, tertius accesserat è Religiosis duntaxat constatus viris. Omnes autem, ac præsertim adolescentes ad perfectam virtutem agebat diuinus ardor, magnumque cepit fructum suæ in Mariam pietatis Costerus, cum ab Insulis Duacum petens ingentem Sodalium manum obuiam habuit postulantium in Societatem admitti. Ex his cum Logicæ, Rhetoricæque studiosi haud ægre peterentur se in maturiorem literarum profectum differri, tres & triginta, qui stadium philosophicum, vel emensi erant, vel iam emensuri, potissimum institerent, vt primo quoque tempore domum reciperentur. Quatuor igitur, & viginti habito delectu recepti. Tam multam filio suo IESV fecunda Mater gratiæ sobolem pariebat: tantam Deus operarum summitebat copiam, cum tantum operi faciendo aperiret campum. Et Costerus sperans eum, qui hosce vocaret, etiam alitorum, quanquam inopia rerum omnium summa Belgium omne, & Societatis in primis familiæ premerentur, audacter admisit. Sic quadam ex parte compensata est iactura hoc anno facta.

Soc. 47.
 facta in Thomâ Stapletono, notæ orbi vniuerso Doctrinæ, ac virtutis viro. Is eum anno superiore, quinquagenario maior, & studiorum laboribus fractus tyrocinium Societatis iniisset, quamuis viuido mentis ardore nitens, ac fatigans, fatiscente tamen corpufculo succumbere oneri, vt ipse loquitur in Carmine de vitâ suâ, maiori viribus, est coactus, ac paulo ante finem, biennij, domum vnde venerat repetere. Retinuit deinceps in seculo tantquam aduersus Parentem, caritatem, & obseruantiam erga Societatem, & promulgando Dei verbo insistens, profitebatur ad hunc laborem, ad quem nullo ante precio pellici potuisset, se se zelo animarum compulsus, quem inter Societatis tyrocinium hausisset. Instituta duplex etiam Sodalitas Louanij magna cum frequentia, & vtilitate scholasticorum ex Academia publica conuenientium. Huic Collegio Monasterium Sancti Sulpitij Vallis, vt vocant, scholarium, consentientibus regijs Bonhomius Apostolicus Nuncius addixit. Nam & per se ipse vbique intentus erat firmandis Collegiorum rebus, ac promouendis, & id in mandatis à Pontifice Sixto acceperat. Libenter autem hos in vsus, vel vacua, vel collabentia Cœnobia transferebat Sixtus: tum quod hæc maxime prompta erat celeris auxilij via, quali tempora indigebant, tum ne profanorum in potestatem, sacræ facultates venirent. Luxemburgo Socij reuocati, quod Mansfeldius Comes magnam nobilibus pensionem imperarat ad coëmendam (vt edixit) ingentem domum Iesuitis. Quæ res fuit inuidiæ plena: nam vel ex iniuitis extorquebatur indicta summa: & pecuniâ multo plus, quam foret opus conficiebatur, & per vim velle videbamur irrumpere, cum ea exactio non Prætoris voluntati, sed intolerandæ nostræ cupiditati tribueretur. Quamquam non defuere, qui Mansfeldio Collegium minime probari, & eam viam negotij euerrendi excogitatum ab eo suspicarentur. Igitur simul rem Claudius Generalis cognouit, grauius conquestus per tantam inuidiam sedem Luxemburgi Societati nullo modo se offerrenti, quæri, quotquot ibi debebant, illi- cõ reuocauit.

Fluctuabant per id tempus vehementer in Gallia humana diuinæque publicæ res, cæcisque inuolutæ tenebris nullum relinquebant certis consilij locum, cum & Rex vna ex parte, ex altera foederati Dynastæ Catholicam religionem tutari se profiterentur. Itaque ambigua omnia suspecta tumida erant. Et Satan in omnem intentus perniciem quo religionem magis nudaret præsidij, cohortem pusillam hanc nostram, quam cum seuissem, laceſſebat. Succenſebat Henricus Rex nominatim Claudio Matthæo, qui meliore, vt supra dictum est, studio, quam consilio, contraque Societatis leges foederatorum se causæ immiscuerat. Henricum præterea Samerium nec falso nominabat, qui eorundem particeps consiliorum, ignarõ plane, & simul audijt, grauiſſime dolente, ac prohibente Claudio Generali, ad nonnullos Principes discursarat. His adijciebat Edmundum Hayum; cumque alium præterea neminem appellaret, in totam fere familiam paucissimorum facta conijciebat, totamque habere suspectam videbatur. Itaque cum Philippum Lenoncurtium Parisensem Antistitem (quem Sixtus haud post multo Cardinalem creauit) in urbem legaret, addidit mandata, quæ de Societate cum Claudio, Sixtoque transigeret. In primis erat ne politicas res, Iesuitarum quispiam atrectaret in Gallie Regno. Collegijs Tyrocinijque nemo nisi natione Gallus præſſet: ne differretur exacto tyrocinio solennis professio: ad hæc haberet Societas in Gallia suum Patronum, ac protectorem: quibus ad Pontificem addidit, vt modus poneretur in eo Regno Societatis priuilegij. Cum his & id genus alijs mandatis cum Romæ Claudium conuenisset Episcopus, respondit Claudius omnia se se cum Assistentibus consultaturum, facturumque vti Rex intelligeret Maiestatis eius, & voluntatis rationem summam haberi. Cæterum in ijs capitibus nonnulla esse, quæ ad Regem nullo prorsus modo pertinerent vnde

61
 Thomas Staple-
 tonius J. S. S.
 Societatis
 Tyrocinio
 egressus.

62
 Collegium
 Louanienſe
 auctum

63
 Luxembur-
 go Socij euo-
 cati.

64
 Gallie status
 miserabilis.

65
 Rex Henri-
 cus queritur
 de tribus è
 nostris.

66
 Quæ Pariffen-
 ſis Episcopus
 nomine Re-
 gis tractarit
 cum Pontifi-
 ce, & P. Ge-
 nerali.

67
Quid ad ea
Generalis
responderit.

vnde intelligitur non vltro succurriffe illi, verum ab alio quopiam curam talium rerum, & cogitationem iniectam. Digressus Antistes, nec obscure præuidens nequaquam, vti optabat, exorabilem Claudium fore eorumdem, & aliorum postulatorum cum libellum Pontifici tradidisset, Cardinalis quoque Estensis autoritatem interposuit. Accitum ergo Claudium Cardinalis ad aliquot horas ipso coram Episcopo tenuit, omnibus modis instans, vt quæ petebantur in Regis gratiam daret. Ille confirmare: Regis Christianissimi Maiestatem sibi pro eo, ac deberet sanctissimam esse, quæque ad Regni statum mandata spectarent volentem, libentemque excuturum. Cæterum quæ crediti sibi gregis pestem inueherent, in ea vt consentiat nullo modo salua conscientia adduci posse. Nec Regis nomen interponendum ijs, quæ obsequium eius regnique tranquillitatem nulla ex parte contingerent. Societatem, quamdiu incorrupta suis legibus stare, Regno vtilem esse posse: si quando disciplina eius (quod Deus auerteret & vtiq; si talia introducerentur breui futurum esset) dissolueretur, oneri potius damnoque, quam emolumento futuram. Vbi Cardinalis. Quoniam igitur, Pater Generalis, expedire non censes, vt hæc tute concedas, æquo animo feras, si demus operam, vt summus Pontifex mander. Nequaquam iste meus sensus est, inquit Claudius, quin aperte profiteor si hoc agi sensero, me prout officij ratio postulat, omni ope, vel vita & sanguine prohibiturum. Ita nullo rei imposito exitu, solutus congressus est. Vt primum opportunitas adfuit, adit Pontificem Claudius, impenseque rogat pro paterna sua Religionum omnium cura, vt nihil Societati contra instituta eius patiatur iniungi. Nam inter cætera, quid Regis interesse, Societas in Aula regia Protectorem habeat nec ne? solere hoc beneficio concedi petentibus, non autem inuitis obtrudi. Quod pertineret ad negotia ciuilia, habuisse olim Societatem Patroni nomine Cardinalem Lotharingium, nunc habere Borbonium. Ad interiores ordinis ipsius causas constitutos Protectores, non apud Reges, sed apud Pontificem. Quid eo agat Societas in Aula Galliarum, quæ ne Romæ quidem, nisi ipsum Pontificem habeat Protectorem? Quæri vias eo nomine laxandæ obedientiæ, euertendæ simpliciter, molas æmulationes, & artes inducendi. Quid deinde rerum novarum cupidos, parumque obediens in alijs molituros Regnis, vbi hoc dissidium fiat in Gallia, & nouum quodammodo constituitur caput? Hæc, & alia de cæteris ex genere eodem postulatis accepit Sixtus secundis auribus, rerum intelligere se grauitatem significans. Idem tamen Sacrorum Quæstorum Consilio expendenda dederat Societatis Priuilegia, de quibus, vt dixi, in Gallia minuendis agebatur. Quare adiecit Claudius, vt ea quoque Sanctissimus Pater, quæ ab Apostolice sede accepta essent beneficia, conseruare illibata vellet. Cui Sixtus, non esse animi sui respondit quicquam detrahere, verum ne cuncta de sua viderentur sententia agere, voluisse hoc caput à Congregatione cognosci. Cum hoc Pontificiæ voluntatis pignore bonæ spei plenus domum Generalis reuertitur. At Sacri Quæstoribus causâ Priuilegiorum accuratissimè consideratâ, momentilliquæ hinc & inde rationum seucro multorum dierum examine libratis, tandem in hanc sententiam conuenerunt: Priuilegia Patribus Societatis in vniuersi Domini operantibus à Summis Pontificibus rectè concessâ, & prudenter vtiliterque ab ipsis exercita, nec reuocanda nec minuenda, nec vlla præfinitione loci, ac temporis videri, nunc quidem, limitanda. Hisce in rebus in quibus disciplina Societatis, iusque agebatur enixe oblectans Claudius, quod pertineret ad regni negotia, postulari ab Rege æquissima dixit, ipsisque Societatis legibus interdicta ea esse, & præcipue super hæc mandatum ab se ipso additum, & rursus omni ope prohibiturum: quin etiam Visitatorem missurum, qui præsens cuncta spegit. Scripsit in Galliam sæpe, & grauitè, non procuratorem modo interdicens, sed & mentionem talium rerum, & in priuatis congressibus, &

68
Priuilegia
Societatis à
sacris Quæ-
storibus ex-
pensa, inte-
gra seruan-
tur.

69
Interdicitur
nostris in
Gallia ne se
Fœderatorum
Consilij ad-
misceant.

in concionibus ad populum ; qui secus facerent iubens ita plecti , vt exemplo cæteris forent , Sed vt erant suspicionibus plena omnia , vix hiscere pro suggestu licebat . Si forte agendum constanter , & resistendum hæresi , & coërcendos improborum conatus , vel quidpiam tale significares , tamen Rex quoque contra hæreticos gerebat arma , tamen canere dicebaris pro Fœderatis classicum , seditionem aduersus Regem concire . Quamobrem nominatim etiam monuit Generalis Concionatores , vt reprehendendis vitijs , commendandæque virtuti insisterent , hæreses , hæreticosque cum locus postularer , non vltra attingerent , quam vt verbo refellerent . Tum versus ad Claudium Matthæum , & Henricum Sammerium ad propria instituti reducendos , haud modicum certamen habuit . Roma amandari Matthæum Pontifex primò vetuerat . Institit subinde Cardinalis Senonensis , vt in Lotharingiam remitteretur : cumque Aquaiuia pernegaret posse eam rem à se vlllo modo permitti , Cardinalis , vt ardens erat , & partem illam fœderis arte complexus , acres voces adiecit , plus æquo difficilem , atque adeo pertinacem esse Generalem , qui se secti non sineret in causa præsertim ad religionem Catholicam vique eo necessaria . Non leniter hoc laturos Gallicanos Proceres , Societatem omnem luituram . Denique profectionem eam probari Sixto Pontifici , quicum rem ipse tractasset . Ad quæ Claudius , se quidem , si Pontifex iubeat , repugnare non posse : verumtamen cogi officij ratione , & conscientia , Sanctissimo Domino (quod & facturus sit) exponere , quam perniciosum Societati hoc consilium futurum esset : ac proinde quanta maxima posset vi id periculi auersurum . Principes quoque pro sua prudentia , & voluntate publici boni , rem in bonam partem accepturos , præsertim cum alij nihilo minus idonei , multò à periculo remotiores administri suppeterent . Nihil ad hæc Cardinalis : & Aquaiuia adito mature Sixto , enixe deprecari eam itionem institit . Is , nescio quæ verba super ea re facta sibi à Cardinali respondit , nihil tamen à se promissum : quare consilio ipsius Generalis integram rem permitti : quanquam ipse quidem non dabitaret , quin si ille Pater in potestatem Galli Regis veniret , continuo eum suspensio tolli iuberet . Quem locum nactus Generalis , de integro precari cœpit , vt tali procurationum genere , vt ab legibus Societatis abhorrentium , ita quantum ab ea tractarentur , nec publice utilium , & priuatim nocentium , nostros homines arcere omnino vellet : quod Pontifex haud grauate promisit . Inuit causæ successum ipsa Matthæi obedientia , qui adeo fuit in potestate Generalis , vt satis ostenderet , quæ ante gesserat non ex pernicacia vlla , sed ex inconsulto zelo profecta . Quæ ubi suo Præposito nequaquam probari cognouit , ipsemet dedit operam , vt liceret omittere , & Principibus satisfaceret . Et ab Vrbe summotus Lauretum , sibi , consuetisque Societatis muneribus summa cum tranquillitate vacans , præclaram Laureti , & Anconæ Episcopi accitu nauauit operam . Persimili obedientia Henricus Sammerius Leodium missus quieuit . Quo in homine seruando singularis Dei benignitas apparuit . Nam cum hæreticorum venisset in manus , dum aduersus eos iter habet , haud dubiè grauissimo quoque supplicio mastandus si agnosceretur , Patre Columbæo , qui forte Hæreticis notus , ac nonnulla amicitia coniunctus erat , precante , sine noxa dimissus est . Cæterum Claudius Generalis , quæ ab instituto abhorrerent negotia non ab suis diligentius remouebat , quam ab se se eorum , vel speciem propulsabat . Venit aliquando expeditus ad eum ex Gallia cursor , ab vno fœderatorum Principum missus cum fasciculo literarum , id modo rogans sub Principis nomine , vt eas literas Pontifici , & Cardinalibus , ad quos inscriptæ erant , reddendas curaret ; cui Claudius modesta libertate negans vllum ab se pondus posse accedere , facile ipsummet Cardinalium ædes Romæ inuenire posse respondit , & suas cuique literas dare . Eodem modo alterius ex eodem numero Dynastæ procuratorem

70
Claudij Matthæi reditus in Galliam negatus .

71
Obedientia Claudij Matthæi .

72
Sammerius Leodium missus .

73
Ipse Generali Claudius implicari se Fœderatorum negotijs non sinit .

74
P. Edmundus
Augerius im-
merito suspi-
ctus.

75
Prudenti
Consilio à
Generali Ro-
mam euoca-
tur.

76
Regis Hen-
rici ea de re
querelæ.

rem dimisit; qui hoc tantum petebat, ut per ipsum ad eos introducetur, quibus conuentis horum negotiorum causa opus erat. Hunc in modum rebus, quacumque humana cura prouideri poterant, ut Regi satisfaceret, & intra cancellos officij sui se se zelus Sociorum teneret, prouidit, alter restabat mali fons extinguendus. Quæ supra per Episcopum Parisiensem postulata ab Henrico Rege narraui, eorum, maxima ex parte autor, uerè quidem, ut deinde patuit, sed tum uerisimili coniectura, Edmundus Augerius habebatur. Quid enim uenisset in mentem Regi scire, vel curare solennis professio quoto anno fiat? habeat Societas patronum in Gallia, & similia his? Quin etiam illa aduersus alienigenas postulatio inuenturæ de Edmundo famæ consentiebat. Super hæc commoratio eius apud Regem, domi forisque materiam sermonum, parum beniuolis præbebat. Totus erat Henricus hac tempestate in quibusdam Sodalitatibus, corporumque afflictationibus, precationibus, peregrinationibus, quarum rerum Magistrum, & administrum adhibebat Edmundum. Ea studia aliter alij accipiebant: quidam conqueri, prætermissa rerum publicarum administratione Regem Monachum fieri: quidam indignari, tanto conatu pietate suscepta, non inde, unde ipsis videbatur initium capi. Si enim reuera mores correctos uellet, cur Tridentinum Concilium promulgari in Regno suo non sineret? Cur toto pectore, cunctisque uiribus aduersus sectas non tenderet? Harum & huius generis querelarum magna pars in Edmundum retorquebatur. Ab eo Regis eneruari indolem, ac bona tempora frustra teri; generosa semina in ludicra potius pietatis, quam in solidam frugem effundi. Nempe pro concione palam eum Regi talia prædicantem blandiri, & fugere atrestare plagas, & curare, solum in crustare contentum: unde sumuntaxat iactandi campum quatere, nomenque uulgo apud Regem gratiosi, ac potentis ambire. Hæc secularium plerique partim bono studio deo communi Christiana re, & nostra solliciti, partim ex liuore, odioque indignantes, exprobrantesque, & ut sit amplificantes dissipabant, ut non posset Sociorum reliquorum, non & nomen uulgo hebescere, & caritas domi labefactari aduersus eum, qui tot erat semen incommodorum. Accedebant domesticæ querelæ nostrorum, qui multi sorte nascendi aut alijs nexibus deuincti erant clientelæ dissidentium tunc à Rege Principum. Hos enim in Augerij uita, sine præiudicio spectantibus probatissimam ostendebat nescio quæ species aulici nitoris, & euagans interdum extra fines arctos religiosæ paupertatis atque disciplinæ laxitas, ut aiebant, quædam. Quæ omnia prudenter reputans Generalis unicam inueniebat remedium, ut ab Regis consuetudine Edmundum auelleret. Eam ob rem accersendum Romam putauit, ut simul se se purgaret. Dat itaque ad ipsummet Edmundum literas, & ad Prouincialem Odonem, ut protinus (quod tamen cum bona Regis gratia fiat) ambo Romam accurrant: in eandem sententiam scribit ad Regem, ut bonam abeundi ueniam Edmundo daret. Quæ Regi literas cum Prouincialis redderet, adderetque suas preces, ille opinionione grauius commotus est, in suam ignominiam interpretans tanquam homine minus bono uideretur, exprobrans Societati, quod se in negotio regni immitteret, & adhereret fœderatorum partibus. Edmundum idcirco vexari, quod ab Rege staret: se & fuisse, & esse, ac fore Catholicum, neque Edmundum in Aula habere, neque eius operam, nisi ad præministeria adhibere: parum sibi ab Generali tribui, cui pro summo deberet esse beneficio, quod cum tam grauius læsus ab Societate esset, tamen ei non modo ignosceret, sed eo loco, & autoritate apud se ex eorum unum haberet. Caterum quod ab ipso denegaretur à Pontifice impetraturum. Hæc multis uerbis, magnaue uoce querentem, Odo cum placere tentasset, non multum profecit: mitior tamen effectus est, ubi adductus tandem, ut ipsas Claudij literas legeret: in ijs reperit nolle se, nisi cum

cum bona Regis gratia Edmundum discedere. Itaque ad extremum omnia se condonare Societati confirmans, admonensque ut in posterum à Regni negotijs procul abessent, Prouincialem dimisit: qui Prouincia Clementi Puteano Professorum Præposito interim demandata, Romam iter intendit. Rex datis ad Oratorem suum, & ad Estensem Cardinalem, & ad Pontificem literis, continuò Diploma impetrauit, per quod fiebat ei potestas Edmundi opera ad voluntatem vtendi. Hinc ad alia versi Patres consilia, quoniam non successerat, vt Edmundum ab vsu Aulae abducerent, id ceperunt agere, vt extra Societatis domicilia habitaret. Hoc sperabant, & Regi probari posse, quasi promptiorem ad manum sic Edmundum habituro, & ipsi Augerio velut liberius sine arbitris victuro. Cæterum huic quam vanè opinarentur grauem Sociorum conuictum, & disciplinæ ordinem, eius ad hæc responsum ostendit. Cum enim id illi proponeretur, negauit vsquam sibi diuersorium commodius gratiusue aut esse, aut vnquam futurum, quam intra religiosa septa, sub oculis, & censurâ Præpositorum obseruationem Regularum exigentium. Rex quoque rei eiusdem mentionem scriptis ad eum litteris illatam, vt superuacaneæ parumque decoræ aspernatus est. Quare hic quoque conatus in vanum recidit. Interim Odo Romam peruenerat: ex quo Generalis cum propius statum Prouinciæ cognouisset, quia idem rerum erat peritissimus, regni que popularis, ac Regi sat notus, probatusque, cum ipsum Visitatorem remittit, addito laborum, & Consiliorum Socio Hieronymo Plato. Iubet primum Lugdunensem spectare Prouinciam, tum Lutetiam pergere, Hieronymum autem rebus diligenter cognoscendis insistere, vt explorata omnia Romam subinde renunciare posset, vnde consiliorum summa expediretur. Peruolauit iad Regem creati Visitatoris nuncius, qui siue suoapte nutu, seu alieno instinctu, protinus ad Lugdunensem Prætozem scribit, si Odo Visitator Societatis, & Hieronymus Platus in Lugdunense solum inferant pedem, vtrumque progredi veret. Camberium peruenerat Odo, cum à Lugdunensi Rectorẽ, quem Prætor admonuerat, certior de ea re fit. Non ausus itaque ultra pergere; dum quid factò opus foret ab Generali cognosceret, eodem loco substitit. Tum Claudius cum Rex hominem è ditione Veneta benigne se accepturum profiteretur, quanquam non sine magno fiebat incommodo, tamen ne tantus Princeps eo rerum momento exasperaretur acerbius, Laurentium Magium Italiae Assistentem trium Galliarum Prouinciarum Visitatorem designat, & Regem admonet, vbi primum liceret sub anni ver insequentis recta ad ipsum Parisios aditurum.

Per cæteras quoque Galliarum prouincias cum difficultatibus maximis pugnatum hoc tempore. Pestilentia late, inopia, famesque multo longius grassabatur: bella vero habebant passim omnia. Nihil vquam tutum præsertim in minoribus oppidis: itaque Mauriacense Collegium aliquando dispersum est. Itinera infestissima vbique. Dum Ruthenas Mauriaco Franciscus Fillonarus, & Desiderius Rosellus petunt, intercepti ab Hæreticis asperimequæ vexati, haud modica impensa redempti. Perturbauit præterea Burdigalense Collegium Iulianus Vincentius, qui vitio potius ingenij, quam voluntatis, ex nonnulla scientia, quam erat assequutus, plus nimio religiosus, suspiciosusque factus, primo cœpit addubitare, & in controuersiam pugnaciter ducere, liceret-ne Burdigalensi Collegio quoddam paroecias administrare, quanquam id per externos parochos fieret. Deinde obseruare cœpit nobilem ex Franciscano Ordine Concionatorem, & quemdam eiusdem Catechismum notare, & graui censura configere. Iustus pacem habere, suasque agere res, nec suspicionibus inanibus accommodare mentem, sed potius communi omnium, quam sui vnus sensui obtemperare, haud sibi parendum in tali dicebat causa: immò non nemi-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

P P nem

77
Rex impetrat à Pontifice facultatem retinendi apud se Edmundi.

78
Recusat Augerius diuersari extra domos Societatis.

79
P. Odo remittitur Visitator in Galliam addito Socio Hieronymo Plato.

80
Sed ij, Rege sic se velle significante, reuocatur.

81
Laurentius Magius Visitator in Galliam mittitur.

82
Mauriacense Collegium dispersum.

83
P. Iulianus Vincentius Burdigalæ turbas ciet.

nem è domesticis in sententiam suam adduxit. Sed vt semel aperitur suspitionum ludibrijs porta, ad insaniam vsque procedunt. Venit Burdigalam Petrus Lohierus Prouincialis: iubet is quoque hominem quiescere, neque se aliosque nequicquam spinosis curis macerare. At ille ipse Prouincialis notare incipit dicta, præsertim publicarum exhortationum: multa ab eo, quæ errorem saperent, multa quæ hæresim, non satis explicatè projecta: denique partim in pœnam, partim, vt euagando imbecillitati mentis (si forte morbus inde esset) consuleretur, missus in Hispaniam Compostellam, magna Burdigalense Collegium exsoluit molestiâ. Sed quò morbus excesserit, in loco reddetur. Arnoldus Vicinus Lugdunensi Prouincialatu liberatus est multum id rogans. Bonus vir id munus studiosus, quem feliciter administrabat. Ludouicus Richeomus Diuionensis Rector Prouinciæ cum Vicarij potestate interim regendam suscepit.

84
Ludouicus
Richeomus
Pro Prouin-
cialis.

85
Hispaniæ
res turbata.

Nec interim quietæ res in Hispania, sed magnorum motuum, ac diurnorum exordia exitere. Malo iam dudum collecto caput fecit, vomitanque inueteratam aperuit Iacobus quidam Hernandus, qui cum in seculum miser votis solutus remitti aueret, dum id ferius fit (quod causa nulla suberat) vt suaue Christi iugum aliquo pacto excuteret, occasionem cuncta turbandi eam arripuit. Aliquot ante annis in Monteregio, quidam è confessorijs, seu vere, seu falso delatus ad Prouincialem tum Castellæ

86
Iacobus Her-
nandus Pro-
uincialem,
& alios sibi
obstantes de-
ferre ad sa-
eros Quæ-
stos decer-
nit.

Antonij Marcenium erat, de tentata puellæ per sacras confessiones pudicitia; quod crimen in Hispania Sacrorum Quæstorum iudicio referuatur, sed ita vt existimarent religiosi Præsides non ademptum sibi ius suorum causas cognoscendi. Marcenius adhibitis in consilium Rectore Collegij Francisco Labata, & Consiliario eius, eodemque quæstionum confessorij Magistro Ioanne Lopio, de sententia eorum existimauit, quoad clarius, quid tali in casu sequi ius esset, ex maioribus potestatibus cognosceret, fas esse sibi in hominem suæ potestati subiectum animaduertere: ac primum ab eo Collegio, deinde penitus ab Societate, vt quæ non modo extra crimen, sed etiam extra suspitionem eiusmodi flagitiorum conseruari debet, hominem amandauit. Id omne Iacobo Hernandio nescio vnde enouit: nec dissimulauit Prouinciali, dubitare se num salua conscientia posset non indicare Quæstoribus. Cui Marcenius nihil respondit aliud, quam vt consulto Deo, quod videretur, perageret. Ille Ouetum mox transiit, vt erat linguæ intemperans, diu mussitauit, se scire decem, aut duodecim de Societate Patres conscios esse criminis ex Quæstorum iurisdictione, nec tamen id indicare, seque eorum delaturum nomina: vt commercio cum Quæstoribus inito, declarataque eis causa, cur absolui votis deberet, tandem permitteretur ad suum arbitrium vivere: quin etiam debebat, Prouincialem quoque se, & Ouetanos Patres accusaturum, quod per eos prohiberetur nomina illa deferre. Quod tamen vsque eò falsum erat, vt idem (qua erat leuitate, & inconstantia) profiteretur interdum sibi à Prouinciali liberè permissum, vt conscientiam in ea re suam adiret. Hæc vbi satis domi mussitauit, nec tamen, quod agebat, aut permissus in seculum est, aut ad seculi modum permissus in Domo Dei vivere, per arcanas literas significat Quæstoribus Vallisoletanis vim sibi fieri ab Societate ne noxam, quæ ad ipsorum pertineret iudicium, deferat. Ita Vallisoletum statim iussu Quæstorum accitur æstate anni 1584. Et quamquam arcana maxime sunt sacri illius tribunalis acta, ferebat tamen communis opinio, Quæstos pro sua prudentia deprehendisse magis in delatore exulcerati animi perturbationem, quam quicquam in fraude solidum.

87
Marcenius
Prouincialis
à sacris Quæ-
storibus con-
tatur, & au-
ditus liber
remititur.

Quicquid enim esset, ad tuenda potestatis iura pertinere: quod vi sine dolo malo commissum, ita ex æquo, ac bono potius, quam summo iure per quæstiones, ac strepitum cerni deceret. Alloquutus deinde est eos Marcenius, atque ita dimissus, vt satisfactum sibi non obscure præferent.

Quæ cum ita gesta cognouisset Generalis, & valde cunctis probaretur virtus Marcenij, ratioque adminiftrandæ Prouinciæ: vbi Castellano defunctus Prouincialatu est, ad Toletanum, quemadmodum supra dictum est, transtulit, nihil minus metuens, quam ne ea res Quæstorum animos pungeret. Quam tamen, qui Generali creare inuidiam vndecumque conabantur, vel præcipuam iactabant causam eorum, quæ sunt proxime consequuta, tanquam ad suam contumeliam retulissent; Quæstos, hominem dum apud ipsos reus est, in aliam Prouinciam, & Prouincialis cum potestate translatum. Ergo dum securus, ac tranquillis vsus initijs, in suam eam Marcenius diligenter incumbit, Vallisoletum ab Quæstoribus eius vrbis accersitur: eodem, & Franciscus Labata iam Salmanticensis Rector, & Ioannes Lopus, quos ante nominavi. Nono Kalendas Aprilis Marcenius, & Labata vltro adire custodiam: Lopus post aliquanto venit. Rem omnino sine vlla Societatis nota fore promittebant Iudices, & maxime occultam, breuique transactam iri: Neque huc absque summo, ac necessario consilio, ac diuturna biennij consideratione descensum. Hæc cum dicerent, quanquam vt solent, certi nihil explicarent, tamen coniectare licebat, nullum agi, seu morum, seu doctrinæ crimen, sed solum potestatis, ac iuris vsurpationem: nempe, vt sic edocta post hac ignorare, non posset Societas quem vsque in finem ditio sua pateret. Accitus, & Methinna Campi, vbi tunc agebat Iacobus Hernandus, ac iussus tanquam in libera custodia apud Franciscanos versari. Paucis post diebus alij super alios, siue ad testimonium dicendum, siue ad se se purgandos, seu quæ alia causa plus quinque, & viginti ex varijs Collegijs, prouincijsque citati: & quidam Vallisoleti, quæquam extra vincula, diu retenti, vt iam nec latere res, nec apud vulgus carere infamia, nec apud gnaros commiseratione posset. Hæc cum essent, & ad talem plagam, quo minus affuetus, & doleret acrius totus Ordo, & appareret grauius, quam prima specie damnum accipi, indicta vbique maximeque per Castellam consuetæ Diuinæ misericordiæ inuitamenta, preces, verberationes, sacrificia, ieiunia, & alia huius generis. At Claudius Romæ vbi rem cognouit, primum omnium, & ipse ad auxilium cælestæ confugiendum existimauit, dein consolandos maxime percussos Hispanos Patres, vt Deo fiderent, qui ad exercendam patientiam, fiduciamque & humilitatem suæ huius familiæ roborandam talia euenire permetteret per homines, quos certo credendum esset, optimo duci consilio; ac propterea cauerent, ne vlla darent minus subiecti animi signa: sed verecundiam aduersus sacrum illud consilium dictis, factisque vbique conseruarent. Præterea adeundum sibi Sixtum Pontificem iudicauit, eo dumtaxat, vt quid ageretur exponeret. Atque in hunc modum locutus est. Satis, vt arbitrator, Vestra Sanctitas nouit, quid Nostris Vallisoleti ab Sacris Inquisitoribus nuper acciderit, Toletanus Prouincialis, & Rector Salmanticensis cum alio Patre inclusi in carcerem sunt. Quid in causa sit, equidem certo eloqui non possum, adeo tribunalis illius secreta, & secreta sunt omnia. Cæterum si ex antegressis capere coniecturam licet, videor affirmare posse nihil esse causæ, nisi nomen, ac titulum occupatæ eorum potestatis in Sacerdote nostro puniendo. Precor igitur Sanctitatem Vestram pro ea obseruantia, quam grauissimis illis viris adeoque sancto foro debemus, ne quid prius in hac causa statuere velit, quam experti nos fuerimus, quid per nos aut peruestigare, aut assequi possimus. Nam si peruersæ (quod Deus auertat) Doctrinæ crimen agitur, nos in primis accusatores, non vindices erimus, ne dum morari vlllo modo iudicium, aut defugere velimus: sin autem hæc vna causa est, quam dixi, vti suspicor, tum Sanctitatis vestræ erit videre, quid decerni placeat; quidque causæ fuerit, quominus Præposito ius foret in hominem ditio suæ, fideique commissum inquirere, eumque

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

P P 2

coër-

88

Mox è Castellana in Toleranam Prouinciam cum potestate translatus, in custodiam à sacris Quæstoribus datur.

89

Multi è nostris à sacris Quæstoribus citati.

90

Generalis PP. Hispanos consolatur.

91

Claudij Generalis ad Pontificem oratio de rebus in Hispania gestis.

92
Trahitur in
longum ne-
gotium Mar-
cenij.

Indeque
pax Societa-
tis turbatur.
Libellis con-
tra Institutum
sacro
Tribunali
datis.

93
Priuilegia
Societatis
Bullas Pon-
tificias, & de-
creta Con-
gregationum
tradere iu-
bentur no-
stri a sacris
Quæstori-
bus.

94
Liber quo-
que Ordinis
studiorum,
quamquam
nondum edi-
tus, tradi iu-
betur.

95
Tudelenses
perant Colle-
gium.

96
P. Ioannes
Lobera mori-
tur.

97
Eius patien-
tia insignis.

coëtere. Approbavit consilium Pontifex: ac Generalis inde omnem, vt dicitur, mouit lapidem, viasque tentauit omnes, per quas certo tandem peruestigaret, quid Marcenio, ac Socijs fraudi verteretur. Sed quicquid experieris, vnum idemque responsum ferebas, Tribunalis eius causas prodi non consueisse. Cumque & breuis, & ex sententia promitteretur semper transactio, semper tamen eadem protraheretur longius. Itaque iam non fama solum apud multitudinem, quam tamen tanquam omnium suorum telorum aciem maxime necessariam habet hæc cohors, sed ipsa summa rerum periclitari cœpit. Rerum nouarum cupidi eam tempestatem suum tempus rati, turbare omnia magis, ac magis institunt. Tradunt eisdem Quæstoribus alios super alios admodum luculentos libellos, partim querelarum aduersus Præsides, partim falsarum rationum plenos contra ipsa maxime vitalia Beati Ignatij, & Societatis instituta: denique dubia, & suspecta reddunt omnia. Ignari ferme harum proditionum germani Societatis filij, quanquam moestissimi iacebant ob tales homines captos, totque sæpius citatos, & rem iam in vulgus celebrem, tamen se breuis & fausti exitus spe, que semper ostendebatur, sustentabant, cum repente nouo terrore concutiuntur. Bina librorum exemplaria, quibus ab Apostolica sede Priuilegia Societati concessa continebantur, itemque Pontificiorum diplomatum, ac Generalium Congregationum tradere iubentur. Quæ omnia instar tumultus quædam nocturni grauiora faciebat sacrum illud silentium, vt quo potissimum remedia admouere, quo accurrere, quam regere, ac tueri deberes partem nescires. Ad hæc libri de ratione studiorum, quem supra magna cura confectum, inque omnes Prouincias dimissum narraui, a viris doctis recognoscendum, probandumque, cum in Castellari exempla item nonnulla missa essent, iussi sunt, & ipsa tradere, quanquam prædixissent, & Præpositi Generalis simul tradita literæ fidem facerent, non alium ad vltimam missa, nisi vt censuram Patrum castigarentur. Quæ res vel maximam admirationem prudentibus mouit.

Hos inter fluctus nihil Euangelici Piscatores ab opere sacro cessarunt. Egregie tertium iam annum Franciscus Carrera, cum Socio item Sacerdote Tudela (ea est vrbs in Regno Nauarræ peramœna, & nobilis) per sacrum aduentum, & quadragesimam laborauit. Inde in vniuersa Ciuitate cleroque, ac populo tanta exarsit Collegij fitis, maiore vt studio postulari non posset, quam multis omnium ordinum literis, priuatim, publiceque petitum est. Nam & ipsa Ciuitas, & Proræx Nauarræ, & Tarraconensis Episcopus, cui Tudela subest, & Collegium Cleri Tudelani magna vi, & humanitate institerunt. Quibus Claudius Generalis cognitio, quanta esset per ea loca Doctrinæ inopia, ita respondit, vt ad Petrum Villalbam Prouincialem reijceret. Hoc primum anno in Collegio Xereta si patefactum Gymnasium summa Ciuitatis lætitia, quæ & gratam rei memoriam nulla re destitit præ se ferre. Pridie Nonas Iunij Ioannes Lobera Valentia mortalitati concessit magna opinione sapientiæ, nihilo minore modestiæ, atque humilitatis: cum rectissimo semper exemplo ad annos sexdecim Theologiam ibidem professus, Huic quemadmodum olim Tobias materiam exercendæ patientiæ præclaram Deus fortuito casu porrexit. Octauo ante obitum anno per domesticos hortos inambulanti oculum dexterum lapis (incertum vnde missus) elisit, extinxitque: inde ex confensu, ac nexu malum ad laeuum quoque lumen permanauit, & assiduam lacrymatio: at dolor in vtroque mansit peracer. Cui calamitati ita non succubuit Lobera, vt sex postea annos in pristinis docendi persequeretur laboribus, nullum nec postulans, nec patiens leuamentum, quoad vltimo Prouincialis videns hominem supra vires eniti, liberatum scholæ munera studijs moderandis præfecit. Ex oppido erat Longaresio Casarangulana Diocæseos. Anno seculi 63. suo trigésimo nomen sacrae militiae dedit. Nequa-

quaque p̄rem sortitus exitum est Ioannes Andinus, qui ad domestica receptus opera, pertusus bonorum laborum, cum Toletō fugisset, dein solutione Votorum expressa, vxorem Valentia duxisset, dum inter Mauricos Altia negociandi causa mercatur, ab quibusdam ex ea gente trucidatus, inexpectatam, immunitamque supremis mysterijs animam repente efflauit. Quae talis mortis pericula, quis non existimet quauis vitæ difficultate recte redimi? Atque hunc exitum peperere misello labores seculi, qui si perseverasset in Christi famulatu, proum erat minore cura aternitatem, ac Coelum emere. Quatuor memorari dignos addidit Coelo Toletana Prouincia, Ioannem Ramirium, Ioannem Emmangēlem, Alfonso Sandoualium, Ioannem Alfonso. Ramirus hic est Apostolicus ille Orator clarus facundia, qui Madrito oriundus ortus Cordubæ stirpe nobili, inde à puero in literis, ac pietate enutritus, mature intellexit ad quod opus à Deo factus, instructusque esset. Nam cum ad indolem per se se ad summā quæque propensam, studium ipse virtutis adhiberet, & accederet Magistri Ioannis Auila institutio, sub annum ætatis duodeuigesimum vehementi quodam motu sensit se diuinitus ad Apostolicam vitam, ac verbi Diuini prædicationem impelli. Isque motus adeo fuit manifestus, adeo deinceps perennis, ac tenax, vt cum iam natu grandis ex multorum Prædicatorum haud bono exitu tanti muneris discrimen animaduertens optaret ab eo desistere, nunquam tamen id petere auderet religione impeditus ne Spiritui Sancto reluctaretur: quod ex eius autographo comperi, per quod Hieronymo Natali Visitatori anno 1561. se se indicauit. Addit Franciscus Antonius in Toletana Prouincia Historia circa ætatis suæ annum sextum, decimum, cum iam tum flagraret concionandi studio, donum hoc ab Sancto Paulo die Conuerſionis eius solenni per ingenuam simplicitatem enixè precatum, statimque precantis menti obiectas Hispaniæ Vrbes plurimas, in quibus omnibus intelligeret diuinum semen ab se se spargendum: ac postea eundem iam senem professum plane euenisse, vt cunctis ijs in vrbibus conciones haberet. Vouit pudicitiam, adolescens: nec solum eam ad vltimum illibatam, sed omni labe mortifera intactum animum conseruauit. Vt primum Sacerdos Doctorque Theologiæ creatus est, vitam ad quam dudum diuinitus vocabatur, exorsus, multas vrbes ferme septennium confessiones audiens, & caelestia spargens semina peragravit, eo messem animarum vberiore colligens, quod voluntariam colens paupertatem, quod ferebat vocibus rigabat exemplis: inde cogitans quemadmodum optime fungi Apostolico posset munere, videntque omnino Societatis vitam suæ indoli, vocationique congruere, & pellectus, vt ipse fateretur Francisci Borgiæ autoritate ad eam animum appulit: non tamen ausus rem omnino ante statuere, quam Ioannis Auila sententiam exploraret. Ille autem sine dubitatione vlla autor fuit, affirmans in Societate bene ei futurum. Anno igitur ineunte 1556. à Iacobo Mirone deductus Madrito Murciam, quod primum Societatis domicilium inuuit, inde Valentiam, mox Casaraugustam habitis vbique magno populorum assensu, ac fructu concionibus, ac demum Granatam transmissus, suum, vt ferebant tempora, tyrocinium posuit. Vix dictu facile est, quam multos à vitijs abstraxerit, quam multa sacra cœnobia religiosi viris implevit, quantum leuarit calamitatum. Asperior erat in vitijs castigandis, neque id feruidioris naturæ impulsu, sed certo iudicio. Censebat enim audendum, vel offensionem improborum, si nollent corrigi, subeundam. Id prophetis, id Ioanni Baptista, id Christo Domino euenisse. Quare nihil merendum magis diuino præconi, quam, nedum per indulgentiam nimiam omnia fieri omnibus student, id vt ait Nazianzenus faciant, non tam vt saluent omnes, quam vt perdant. Lubricam esse eam causam, cauendam offensionem, vt maior tempore suo fructus respondeat. Experimentum autem, ipso ex

98

Ioannis Andini egregiè e Societate infelix mors.

99

Ioannes Ramirus Ioannes Emmanuel Alfonso Sandoualium Ioannes Alfonso post vitam bonam feliciter moriuntur.

100

Vocatio, & virtutes Ioannis Ramirij.

101

Ramirij asperitas in vitijs increpandis e Sanctorum exemplis ducta.

101

Ramirij asperitas in vitijs increpandis e Sanctorum exemplis ducta.

tempore capi posse. Nam si conuersionem tandem in eo; cui tantisper indulges efficias; recte & sapienter priora instituta: verum non ita euenire, sed per mollitiem illam, & indulgentiam in iisdem populis vitia inueterascere; nec agendi tamen Concionatores rationem commutare; ut satis appareat, timere eos offensionem, quo ipsi in gratia, ac pretio sint, non ut animas Christo lucrentur. Eodem modo diserebat de consuetudine Religiosorum hominum cum Principibus. Quid ea faceret, si ille nihil vnquam efficeretur melior? Id enimvero indicium esse te ad eius mores paulatim transgressum: Nam diu bonum cum malo pacate esse non posse, quin alterum in alterius migret naturam. Ita disserens, sententia que sinebat tamen se se moderatorum prudentia regi, ne fines transiret modestæ seueritatis. Nec ipse ignorabat quantum benigna grauitas haberet in loco pondus. Itaque cum aliquando cognouisset virum nobilem ex aula regia obstinate inimico exitum moliri, frustra que multos in eo placando sudasse, Ramirius comiter conuentum sic alloquitur, Ego te, Domine non multis hortabor, ut inimicitias tandem finias, nec argumenta quibus id suadeam habeo grauiora vlla, quam Christi Domini veneranda ea verba, Diligite inimicos vestros. Hoc Christus dixit, Tuum iam sit consilium, num æquum censeas hanc rem Christo gratificari. Per hanc simplicitatem, ac suauitatem admonitionis ita diuina vox descendit furorem in animum irati nobilis, ut in hæc verba responderit: Hæcenus Pater, cum mihi suaderetur humanis verbis, uti ab incepto desisterem humanis verbis respondebam: nunc vero, vbi Christus loquitur, omnino æquum est, ut ei obtemperemus. Age, aduocetur ille: iam nunc quicquid de me meritis est, condono. Absque mora accitur: irruunt in amplexus. Calamitates pauperum non solum è superiore loco grauissime commendabat, sed ipsemet ad easdem leuandas ostentatam stitem emendicabat. Exeruit eius patientiam multifariam Deus. Octo primos Societatis annos haud sine magnis animi angoribus tanquam sterilitatis annos exegit: quo tempore, & grauiissimam, quam suo loco retuli, transeundi ad Carthusianos tentationem passus, nobilem victoriam tulit. Successere deinde anni beatæ, perennisque feracitatis, quod quidem ad animum pertineret: quem inter alia donum lacrymarum præsertim inter sacrificium vberima irrigatione saginabat: at ne deficeret virtuti materia, cœpit corpulenti doloribus acerbissimis ex calculo laborare. Quæ vexatio cum esset intoleranda, nec prudentium sententia vlla vsquam humanitus, nisi in sectione spes salutis restaret, sapius inter se se Patres deliberarunt, communique semper consensu decreuerunt tam sæua carnificina periculosoque remedio abstinendum. At Ramirius cum sua causa, tum publica aliquod leuamentum cupiens, cum sæuius nihil existimaret posse sibi fieri, quam quod dies, noctesque patiebatur, ante imaginem Sanctissimæ, & indulgentissimæ Matris Cœli Reginae prostratus supplicare vehementer opem instituit ac nominatim, ut declararet tentari ne genus eiusmodi curationis deberet. Quæ dum rogat, dicitur capite modice inflexo picta Virginis imago annuuisse: cumque mirabundus dubitansque Pater, ne forte oculorum ludibrium foret, propius accessisset, idemque de integro peteret, iterum Virgo demisso magis capite annuuisse. Tum vero fretus tanto pignore agere, modeste à Rectore petiuit (nulla tamen mentione visionis facta) uti graue ne duceret de valetudine sua rursus Patres consulere: qui congregati repente quodam instincti motu, sectionem quanto omnes ante consensum damnarant, tanto in præsens plane experiendam censuere. Nec desistunt pia vota, rectèque consulta successus. Post multas ad Deum preces, constantissime ictum ferente Ramirio, duos ei calculos, minusculum vnum, alterum oui gallinacei magnitudine Chirurgus extraxit, vita superstitite. Hæc anno 1575. gesta. Visionem annuentis Imaginis ad Euerardum Generalem

102
Lenitas eiusdem non minus utilis.

103
Octo annos desolationis patitur.

104
Consulta in dubio B. Virgo ei responderet.

Soc. 47.

Ab ipsomet scriptam, & eas literas ab Ægydio Confaluo tum Assistente perceptas (nam ad meas quidem manus non peruenerunt) narrat Franciscus Antonius. Expetiisse autem illum valetudinem non tædio dolorum, sed laborum desiderio, ex eo licet intelligere: quod hoc ipso anno compluti propinquam sibi supremam diem præsentens Christum Dominum duo rogauit: Primum uti magnam sibi aliquam patientiæ materiam largiretur: deinde ut eodem die, & hora, qua ipse Dominus excesserat è vita, euocare se vellet: ac voti vtriusque plane compos est factus. Nam doloribus excruciatu acerrimis feria sexta maioris hebdomadæ sub meridiem, præmunitus diuinis lenissime expirauit, pridie Nonas Aprilis, sexto & sexagesimo ætatis anno. Mansit in demortui ore vultus adeo amœnus, ac spirans, ut merito dictus à quopiam sit, videri sacris illis vocibus, Vbi est mors victoria tua, vbi est stimulus tuus? insultare morti. Ad eius cadauer, & concursus, & exosulatio, & sacrarum rerum applicatio, & reliquiarum petitio, & reliqua in Sanctorum consueta funeribus facta. In supremis verbis illud maxime notatum est, cum petiisset à Deo veniam, quod quædam in sacri præconis officio curiosius dixisse sibi videretur, mirantibus forte circumstantibus, quibus comperta grauitas viri erat, diserte adiecit, id se dixisse, quod persuasum haberet multos Concionatorum, damnatum iri, quod cum Deus ab ijs pendere voluisset salutem animarum, huius tanta rei oblitus, magis ad commoda sua, sui que nominis existimationem, quam ad fructum, salutemque animarum conciones accommodarent. Ioannes Emmanuel Toletus apud Professos, cum Rector Collegij esset, quarto Kalendas Augusti decessit. Ex oppido Treuino Calaguritanae Dioceseos, Compluti cum annum vigesimum primum ageret anno seculi huius quinquagesimo secundo in Societatem receptus, ægre compulsus est, ut studia literarum persequeretur. Adeo humilitatis causa cupiebat in ministerijs Marthæ vitam exigere. Sed euentus ostendit in eo, quod sæpe dicitur, qui minime se idoneos rentur, eos maxime aptos ad magna esse, nequaquam temere dici. Præclare diuina pro suggestu tractauit: cum laude sæpe Tyronybus præfuit, multa Collegia per diuque Murcianum, ac Toletanum rexit, cum haud domesticis magis, quam externis Laicis, & alijs religiosorum familijs quasi Pater venerationi, ac pretio esset. Naturam per se se feruidiorem, & iracundam, studio, & compressione suimet assidua ad immutabilem prope lenitatem perduxerat. Adeo amabat latere, & ignorari, ut non solum præfecturas pro summo haberet onere, sed etiam si ab honoratioribus personis conueniretur (quæ nonnulli officia per speciem caritatis ambiunt) moleste admodum ferret, & congressum pro viribus declinaret. Sed in præclaro eius virtutum choro, caritas, ut æquum est, eminebat, spectandamque se supra cæteras præbebat, in prompta, alacrique voluntate necessitatibus, & animorum, & corporum succurrendi. Cupiebat ad suum Collegium mitti valetudinarios infirmosque, sperans Deo iuuante, facturum se industria sua, ut imbecillitatem moderate, ac leniter ferrent: perque hoc opus Caritatis, & Orationes eorum benedictionem caelestem descensuram in domum totam. Nec sane fallebatur. Cum aliquando Domui Toletanae præesset, atque ex tribus dumtaxat panibus, qui domi erant, vnum pauperi ad fores petenti dari iussisset, paulo ante prandium magna allata cista est panibus plena: quam lator cum ianitori dedisset, interrogatus vnde mitteretur, non opus esse id scire respondit, statimque abcessit, nec postea redijt. His experimentis, magisque tam studiosa pauperum commendatione, quæ in sacris literis ab Deo est, motus Ioannes, nullum faciebat finem in sermonibus, & priuatis, & publicis omnes cum opulentos, tum etiam tenuiores, pro suis facultatibus ad liberalitatem hortandi. Suarum vero virtutum lumina assidue nutrebat oleo Sanctæ Orationis: binas quotidie horas detrahens somno, quas collo-

105
Mortur, vt
oprauerat fe-
ria sexta,
Maioris heb-
domadæ.

106
Iudicium
eius de con-
cionatoribus
animarum,
salutem non
querentibus

107
Acta, & vir-
tutes præcla-
re Ioannis
Emmanuelis

108
Caritas eius
insignis.

109
Eiusdem stu-
dium orandi;

III
Sandoualij
vixit religio-
se summa.

III
Ioannes Al-
fonfus Galle-
cus 24 annis
Grammaticam docer.

III
Ad id se vo-
to adstrinxit.

III
In morte
lætissimè ca-
uit.

III
Æger depo-
situs bap-
tismo curatus.

III
Rogerij, &
Almeida re-
ditus ex inte-
riore Sinen-
si regione.

III
Terræ mo-
tus in Iapo-
nia.

colloquijs diuinis adderet. Hac præterea exercitatione plurimum vtebatur, Primum vt conaretur semper se tanquam in Dei præsentia conferre; deinde, vt quicquid audiret, videretque, referret ad pietatem. Tertio, vt cogitationes pias ex rebus creatis eliceret cum perpetua gratiarum actione. Postremo quicquid faceret, initio Deo offerret: ad finem exanimaret. Sandoualium penè repentinò Compluti dum Collegium regit, Apoplexia quarto Idus Nouembris extinxit, vndequinquagesimo ætatis anno, altero, & trigesimo Societatis. Filius erat Ioannis Stephani Naiaræ Decis, iam inde à prima pueritia admodum ad pia propensus, ac sub optimi præceptoris disciplina non solum literis, sed & pijs meditationibus eruditus. Diu in Societate varias disciplinas docuit: & Collegia Oceanensè, Murcianum, Madritanum, Complutensè, bene, ac feliciter rexit. Ioannes Alfonso Gallecus natione, ex octo, & viginti religioz vitæ annis, quatuor, & viginti in tenera instituenda ætate parim Oceanicæ, partim Madriti obiuit laboriosus, accuratus, idemque ardens caritate, hilaris semper, & ad omnem modestiam sine vlla morosità compolitus. Inde carus venerandusque discipulis: hoc maiore cum euentu animis eorum puris atque simplicibus primos literarum, ac pietatis inducebat colores. Quo in opere cum intelligeret, quanto esset maius opinione ad publicam pietatem compendium, illi vni, quanquam facultate non destitueretur, cetera posthabuit mûnia, suggestorumque, & sublimium Cathedrarum speciosa magisteria. Nec satis habuit rem Præsidis nutui permittere, sed præcipua voti religione ad Grammaticam tradendam quandiu vita suppeteret, se ipse obstrinxit. Nec vouit auidius, quam constantius præstitit. Redonauit illi præsentî mercede Deus non modo piam, tranquillamque vitam, sed etiam lætissimam mortem. Nam post recepta diuina omnia, postridie Idus Octobris carmen dauidicum, Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi in Domum Domini ibimus &c. iucundè canens, tanquam prægustans æternam felicitatem excessit.

Goæ intentis de more nostris ad studium ingenerandi Gentilibus ætimationem, ac desiderium baptismi, opportunum hoc anno ad eam rem auxilium adfuit, curationis subitæ in ægro conclamato; sacri lauacri contactu ipso primo, euidenter è lethi faucibus erepto. Cum enim quidam, qui Christianæ doctrinæ capita satis antea cognorat, subitâ forte ingruentia morbi vitæ ad vltimam vitæ lineam admotus, accedenti Cathedra nutu indicasset: sacris aquis tingi cupere se; repente prout res poscebat baptizatus melius statim habuit, moxque plene conualuit: quæ sparsa per Vrbeam & regionem fama, Christianorum Sacrorum, & pretium apud gentes illas, & amorem incendit.

In Sinis Rogerius, & Almeida nostri ad Lancitani Domum, fratris eius ductu, trimestri peregrinatione tandem appulsi, cum ibi sedem se fixuros sperarent, non ita multo post falsos se opinione senserunt; propinquum illius Magistratûs, astutis hominibus, & priuatarum momento rationum, vt illic fere fieri consuevit, officia metientibus, graue sibi esse externorum hospitium non dubie professis. Quare cum nec spes vlla maioris operæpretij, ac ne facultas quidem isthic morandi esset, reuerti eo vnder venerant coacti sunt, nihil admodum aliud, nisi partam exploratione notitiam in posterum futuram vtilem, linguæ, morum, ac locorum referentes Domum.

In Iaponiâ per Vernam tempestatem huius anni terræmotus horribilis, & causa præsens ingentium malorum, & tristius augurium luctuosorum mutationum, cladumque teterrimarum in futurum fuit. Quadraginta ferè continuis diebus succussa penitus humus præter stragem miserabilem innumerabilium ædificiorum, hiatus multis locis voraginum horrendarum foetidam mephitim late halantium aperuit. Fuit vbi erumpens è cæcis

cæcis cauernis flamma domos obuias absumpsit. Aquas alibi confusione elementorum tellus emota parturijt. Vogaquium Arx erat Regni Minensis in loco edito conspicua. Hæc Monte, cui insidebat, vehementibus & diuturnis succussionibus moto, sensim subsidens, ad extremum apparere desiit, aquis in eâ superficie latè stagnantibus, ex quibus subitus, sed in posterum durans extitit lacus. At in Regno Vasacensi Maritimum oppidum, & emporium celebre Nagafama terræmotu per dies aliquot concussum, irrupente vltra littus mari deiectum est funditus: moxque inalueum aestu redeunte, ita rudera ipsa subrutarum ædium absterfa, crasque sunt penitus, vt nuda soli superficies sine vestigio ædificiorum vlllo supereslet. Spem inter hæc Christianis dabat plenæ conuersionis vniuersæ Iaponum gentis ad Christi fidem, præter insignem, de quo diximus Cambacundoni fauorem, etiam primarij Iaponicæ superstitionis Templi Meaci conspecta euersio per istos terræmotus. Sed si ex veritate consecutarum rerum hæc interpretari ostenta oporteat, multum Christianæ quoque Religionis periculorum, ac laborum ista signa portendebant. Quorum malorum hoc ipso anno triste initium fuit desolatio Regni Bungensis, vbi flos præcipuus, autoritasque maxima Christianis sacris erat. Franciscus Rex Bungi iam senior, filio rebus gerendis abundè per ætatem maturo, Regni administrationem cesserat, sic more auito flagitante. Hic Iuuenis plus aliquanto ex indole, ac moribus Matris Iesabelis trahens, quam ex Patris optimi, ac Religiosissimi virtute, satis cognitam domesticâ institutione legis Christianæ sanctitatem non modo amplecti cunctabatur, sed politicâ ratione ductus liberam eius professionem agrè permittebat subditis; immo eorum aliquos eâ ipsâ de causâ bonis spoliatos partim morte, partim exilio multauerat. Ipse remissionibus & ludis, securo solutoque animo vacabat. Eam inexperti Principis negligentiam occasione suam ratus Saxumæ Rex, cum Religionis Christianæ ex longo perinensus, tum à Bungensibus nescio quâ in re se læsum interpretans, velificari ambitioni suæ decreuit, quâ nouem illius tractus, atque Insulæ Regna, quorum vnum erat Bungum, imperio dudum suo desponderat. Conscriptum igitur numerosum exercitum ductu Nacazucasæ minoris fratris, viri fortis, & strenui in Bungensè Regnum immisit. Frustra eam procellam auertere Franciscus Rex Senior autoritate Cambacundoni, ad quem Meacum se contulit, conatus est. Interposuit quidem prolixo animo Cambacundonus reprimendo Saxumano sua officia, consilia, & ad extremum minas, nec tamen illum conscientia virium ferocem de sententiâ dimouit. Interim Iunior Bungi Rex collecto exercitu satis valido, cum obstare Saxumanis irrumpentibus vtiliter posset si fortiter auderet, intempestiuissimâ expeditione in Bugiensè finitimum, nec à quoquam tunc oppugnatum Regnum omnes secum suas abduxit copias. Vnde factum, vt cum Saxumanus diuiso bifariam exercitu duabus ex partibus Bungum intrasset, non modo pagi, & minus munita oppida, rapinis atque incendijs foede vastarentur, sed arces etiam proditijs Præfectorum, sui destitutionem, & alias iniurias noui Regis vlciscientium, dederent passim. Miserabilis potissimum, & nobis pro instituto deploranda Ecclesiarum vastatio fuit. Miscuerant se copijs Saxumani, & ipsis per se malè animatis in Christianos, Bonziorum armata multitudo, tempus vindicandi spretum Deorum suorum Numen sibi oblatum gratulantium. Hi furore plusquam Barbaro, ac planè Satanico in Cruces fortè obuias, & similia monumenta pieratis Christianæ debacchabantur, templa diruebant, sacras imagines, sacras vestes, sacra vasa, ferro, aquis, aut igni male perdebant, non semper impunè. Nam ipsorum quoque sermonibus celebrata sunt exempla tunc visa manifesta Diuinæ vltionis in phanaticos Sacrorum violatores, quorum alij haud multò post, quam istis se sacrilegijs polluerant in horrendas calamitates, & miserimas mortes inciderunt: alios

Hi st. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

Q q

in

117
Arcis Voga-
quij Clades.

118
Et Oppidi
Nagafama.

119
Templum
maximum
Idolorum
Meaci de-
struatum.

120
Franciscus
Rex Bungi
regnum ce-
dit Filio.

121
Huius flau-
tia in Chri-
stianos.

122
Saxumani
expeditio in
Bungum.

123
Cambacun-
doni minis
non repres-
sa.

124
Regis Bun-
gensis impru-
dentia.

125
Strages Ec-
clesiarum à
Bonzijs.

126
Vltio Diui-
na in sacrile-
gos.

in ipso flagranti ardore sceleris ; repentina ingruentis ruina calamitas oppressit . Sed tolerabilior iactura fuit parietum , tectorum , rerumque inanitarum , utcumque consecratarum Deo , quam viuentium Dei Templorum , hominum videlicet Christi Doctrinam profitentium ; quorum ingens numerus omnis sexus , conditionis , & ætatis partim sanguinem , ac vitam dedit ferro Barbarorum fidem in Christum extorquere conantium ; partim hanc ipsam aleam ut prauenterent Domibus profugi , cum Crucibus in manu , & globulis precatorijs palam de collo suspensis , hyeme sæuente (nam hæc mense Decembri tum etiam supra vîtatam modum rigido gelta sunt) in sylvas , montesque auos , sorte nihilo morte ipsa mitiori , recesserunt . In quo numero Matronæ plurimæ prænobiles , eiusdemque ordinis , sed tenerioris ætatis , non pauca virgines fuerunt , præter Religionis tuenda curam , etiam pudicitia à petulantia militis victoris asserenda studio infestæ . Duodecim sacras ædes hæc tempestas euertit . Funaium , Vsuquiqui , ceteraque vrbes direptæ , incensæ Domus præsertim Societatis , quæ in his fuere . Iram Barbarorum , Bonziorumque furias senserunt Nostri ex toto exterminati Bungenfi Regno , præter paucos in arcem Vsuquiensem receptos , quæ captâ ciuitate capi non potuit : Sed perfrugium opportunum habuerunt in Amangucciano Regno , cuius Rex Moridonus Simonis Conderæ Christiani Ducis interuentu reconciliatus Christianis , duas in terris suæ ditionis nostris stationes concesserat , alteram in ipsâ Vrbe Regni Metropoli , alteram in portu Ximonocuquensi : quo exemplo Rex Ixi Patrus Amangucciani Regis , Patres nostros in suas terras inuitauit , eisque sedem attribuit commodam . Hæc in Bungo sub finem anni 1586. contigerunt quæ utcumque festinantes transmittimus , silere tamen nefas fuerit heroicum facinus Christianæ mulieris , Clæliæ illius olim decantatæ Romane Virginis decus supergressa . Hæc ex arce Vsuquienfi ardentem in Vrbe captâ & direptâ Domum probationis Societatis , & duo templa Chilianorum videns , non magis eius spectaculi acerbitate pungebatur , quam æmulo zelo , quod magnificum Cœnobium Bonziorum , cum specioso Idolorum Delubro , in orâ continentis ab arce angusto freto diremptâ , cenebat . Itane , inquiebat secum indignans , Euangelicorum Ministrorum Sedes , Christi templa ipsius in cineres abeant , stet contra victrix Impietas , & nefaria prophanorum Dæmonum culmina se ostendent . Talia reputantem nocte concubiâ diuinus quidam ardor abripiens , ut subito frequæ sola enataret impulit . Mox non vno loco ligneis , ut fere sunt ædificia Iaponica , ædibus igne admoto , repetito natatu se arci reddidit ; indeque vndantem è Cœnobio , ac templo Bonziano per tenebras flammam , & magno solatio spectauit suo , & pari gratulatione alijs ostendit .

In Prouinciâ Mexicanâ feliciori , quam vîquam antea successu Religio Christiana procedebat . Multa , ac claræ tum infidelium , tum sceleribus ac flagitijs deditorum hominum Mexici conuersiones magno applausu vitæ sunt . Tribunus militum mox à confessione vitæ totius apud nostrum Sacerdotem obitâ , vulneratus ex insidijs ab inimico , non solum ipse generose condonauit iniuriam Sicario , sed milites proprios ad vltionem sceleris ardentes , illis verbis cohibuit : omnia volo mihi à Deo ignosci , & ego homini nihil remittam ? moxque scelopum illum ipsum quo erat vulneratus elapsum , ictu exploso , latronis manibus , ipsi reddi iussit . Est inter ceteras Indigenarum superstitiones , & vsus Magiæ frequens , Ad hanc speciem amplis Cathecumenum Indus alius pelliciens , Diabolum uti promiserat iussit . Sed eo tetrâ specie conspecto territus Neophytus , præstare quod promiserat non potuit . Sacrum enim I E S V nomen , quod nominatim ne faceret Magus cauerat , pronunciauit . Extemplo velut cuspidè sagittæ icta fera (sic enim referebat poenitens attentatæ noxæ Cathecumenus) ad illam vocem malus Dæmon fugit , & euauit . In Collegio numerosa inuen-

127
Patres Societatis eie-
cti è Bungo.

128
Receptum
habent in
Amaguccia-
no, & Ixeni
Regnis .

129
Facinus he-
roicum Chri-
stianæ mulie-
ris .

130
Generosa
iniuriæ con-
donatio .

131
Diabolus no-
minis IESV
in uocatione
fugatus .

tus fructu in presens vberi, spe in posterum latiore instituitur. Ad duo vetera Seminaria, & Sodalitatem Beatae Virginis frequentem, Tertium nobilis Indicae iuuentutis Seminarium adiunctum. Theologiae, Philosophiae, Humaniorum artium, ac omnis generis literarum, non minus ferè, quam in Europaeis Urbibus, studia florebant. Alacritas quoque Iuuenum studentium, propositis & cum solempni dramate palam distributis speciosis premijs aureorum quadringentorum pretio excitata est. Excolendis quoque Aethiopi- bus seruis, quae maximo numero vanalia corpora huc ex Africa littori- bus transfuehantur, proprium sacellum extractum, adornatumque est. Te- potzolanensis Societatis statio hoc anno in Domum probationis versa, & recentes è saeculo Tyrones idoneo numero, & scholares nostros iam studijs perfantos tertij (vt vocamus) anni experimentis, successu quam optimo excoluit. E domestico Religionis seruire in externam salutis proximorum curam non minus vtiliter processum est. Patres tertij anni Mexicanæ Otho- mitanæque linguis ibi vstatis addiscendis strenuâ operâ impensâ, statim earum specimen Concionibus, & Christianâ Doctrinâ explicationibus edunt. Omnia itaque sanctis ad omne Decus adhortationibus seruebant, cupidè audiente populo, & monstratam viam non segniter sequente. Quintâ qua- que, ac sextâ feriâ per quadragenarium ieiunium congregata in templum nostrum multitudo, post auditum de Passione Domini, deque imminenti- bus homini nouissimis sermonem, flagellis in se acriter saeuit, studio partim Christo compatiendi, partim castigandi præterita peccata. Iucundum est au- dire, vt deinde per plateas in circulis bona plebs, vt Patres, Matres, filij- que familias, domi quique suæ inter se audita retractent, locosque Euan- gelicæ lectionis in se transferant, dum alius se Lazarum excitatum è Se- pulcro, quidam eductum è loculo filium Naimensis viduæ dicitant. Fe- ria quintâ maioris hebdomadæ collatis eleemosynis instructum in nostro atrio prandium est pauperibus quingentis, quibus primores Ciuitatis ad mensam ministrarunt. Ostendit etiam neophytis confirmandis multa Deus mira. Mulier annum iam duodecimum marito absente, cognatis affinibus- que miseram negligentibus in summam inopiam redacta, & tamen condi- tionem oblatam copia parandæ profiligandâ pudicitia fortiter respuens, in- extremis angustijs benignissimo alloquio apparentis noctu in multa luce Mariæ Deiparæ mirifice recreata est. Alia bona, & religiosa foemina in- optima valetudine, clare Domi suæ visâ specie personæ illustris, & splen- didè vestita, quam S. Petrum Apostolum, cui deuota in primis erat, fuisse ipsâ interpretata est, arcano simul sensu admonente, esse illud signum velocem instare sibi migrationem ex hac vitâ, Sacramentis extremis se mu- niuit: & intra triduum animam reddidit. Quendam morbo implicitum, lethali horror insolitus denunciatae mortis angebat, cum ei se obculit clarâ luce conspicuum formosissimus Iuuenis, Angelus haud dubiè ipseus cus- tos, qui procul aureos ei colles gemmis splendidissimis late fulgentes ostendit, & vagantes per eos exultantibus choris felicium hominum speciosas turmas, illuc dicens Christianos morte transire: quâ æger specie, ac voce miri- fice recreatus, omnem metum vltimi transitus absterfit. Alia prætereo eius generis: itemque Dæmonum ludibria fide ac constantiâ Neophytorum egre- gie reiecta, vt heroicum adolescentis Indi facinus referam. Vocatus Sa- cerdos noster ad agrum famulum Sartoris extremis Sacramentis procuran- dum, reperit esse illum adolescentem Scirpis apud Indos Regiæ, qui pe- regrinandi curiositate in Christianorum terras excurrens, ante annos aliquot, audito forte Cathechista quodam nostro, ad baptismum allectus, decre- uerat ad Patrem Coluæ Urbis opulentissima Regulum, non amplius redi- re, ne dum hereditatem Regni terrestri captat, Cælesti excideret. Ergo dissimulatis Natalibus, famulum se vili mercede Christiano Sartori addi- cit, eaque in humilitate septem exactis annis, hoc à Deo immisso mor-

132
Institutio
iuuentutis
recte, ac feli-
citer curata.

133
Serui Aethio-
pes exculti.

134
Domus pro-
bationis Te-
potzolanen-
sis.

135
Fructus co-
pius Minis-
teriorum
Societatis.

136
Mira Diuini
aus ostensa.
A37
B Maria, &
S. Petri ap-
partiones.

138
Angeli Cu-
stodis bene-
ficio timor
mortis ab-
sterfus.

139
Regius ado-
lescens lato-
ris artificij
Christi cau-
sa exercet.

140
Angelopolitani Collegij fundator.

141
Pœna cuiusdam, qui Societatem dimiserat.

142
Imago B. Virginis è Romano Sancti Lucae exemplari expressa, miraculis illustris.

143
Octo Iaponij Manilæ baptizati.

144
Terraemotus Lima.

145
Consternatio nocturna

146
Proregis periculum.

bo ad fidei, virtutisque tantæ beata præmia feliciter migrans transiit. Angelopolitani Collegij nostri fundator hoc anno suo merito declaratus est Melchior Couarruias vir clarissimus. Donauit aureorum viginti octo milia, quibus empti fundi conficiunt illic annum vestigal senum millium. Hoc nouo subsidio laxatis prioribus angustijs, ad tres priores Grammaticæ, ac Humanitatis classes, quarta est Rhetorices adiuncta, Frequentantur autem illic scholæ nostræ lectâ manu nobilis iuuentutis. Templi quoque noui ædificatio cæpta. Non silendum, quod vni è nostris ad cruciarium, mox ducendum accito contigit. Confessione peractâ Reus, scire se velim, Pater, inquit, me à Deo vocatum in Societatem vestram, & in eam admissum, paucos ibi menses perdurasse. disciplinæ enim impatientiâ, & regularum contemptu breui factum est, vt sanctæ vitæ pertæsus, ad prioris licentiam redirem. In quâ cupiditatibus obsequens meis huc denique perductus sum. Hoc quæso Iuuenibus vestris refer, vt exemplo meo admoniti pericula propria declinent. Pascuari, quæ est Ciuitas Mexicana Prouinciæ nobilissima, vbi nostri sedem habent, consuetis ministerijs Societatis successum ingentem Diuina benignitas hoc anno dabat. Mirum hominum omnis generis concursus ad frequentanda Sacramenta; quæ in morbis adeo vulgo expetunt, vt à puerulis etiam ætate legitimâ minoribus sacrum Viaticum flagitetur. Puella fuit septennis lethali morbo implicata, cui cum Pater Eucharistiam sæpe negasset; licet nihilò minus, quam aduorum quilibet in fide, ac ratione mysterij eius eruditæ, quod eius sermonibus patebat; postridie redeunti virguncula vehementius institit, addens: sibi nocte præcedenti adstitisse Reginam Augustissimam, Principe quodam splendidissimè ornato comitante, quæ nominatim edixerit, sacram Eucharistiam percipere ne differret, tertia eam die morturam, simul cum parente, qui in eadem Domo ex morbo decumbebat. His Sacerdos motus sacrum Christi corpus impertit puellæ, cuius vaticinio fides constitit designato tempore. Propositum in nostro templo exemplum Imaginis Deiparæ è Romanâ Sancti Euangelistæ Lucae tabulâ expressum, illustribus breui miraculis claruit, quorum multa in annis nostris videnda relinquimus. Manilæ, vt Coloniam Hispani nouam muris, prupugnaculisque muniebant; ita nostri toti erant in moliendo templo, vbi, & Deum rite colere, & gentium illarum saluti vacare possent. Huc appulsâ hoc anno è Iaponiâ nauis, octo Iaponij eâ nauigatione conuersi ad Christianam fidem, prædicatione Gabrielis cuiusdam Meacensis Christiani, qui negotiorum causâ vna venerat, Manilæ à nostris solemnî ritu baptizati, & ab Episcopo sacro Chrismate confirmati sunt.

Lima in Peruuia vbi octoginta è nostris ingenti operæ pretio, in procurandâ gentium illarum salute versantur, hoc anno VIII. Idus quintilæ sub vesperam terra moueri cæpta, primum leniter, mox vehementius, & extremum horribiliter, vt fluctus irati Maris continuis succussionibus intarretur. Pars superior ædium nostrarum ruit, templi fastigium decedit, parietes passim omnes rimis hiabant ruinamque minabantur. Nox infomata & sollicita Ciuitati fuit, cunctis miserabili consternatione in loca subditiua nec ruinis obnoxia prodeuntibus. Nostrî lucernis prælati per vicus discurrebant afflicti consolandis & excipiendis confessionibus expiare conscientias in tanto periculo cupientium. Late per regionem pestis eadem gata, præsentissimo discrimine Proregis ipsius in portu Callao Claui Regiæ mox in Hispaniam soluturæ expediendæ intenti. Nam præter ruinam ædificiorum, quibus ne obrueretur bis minimum abfuit, cum in nauem secedere cogiraret, consilijs alias expertorum eam cladem, admonentium solere per eam efferari mare ipsum, & effradis repagulis in terras excurrere, salubriter reuocatus est, eo ipso, quod timuerant, mox secuto.

Multi mortalium partim oppressi lapsu tectorum, murorumque, partim eluione inundantis Oceani miserè hausti perierunt. Superstites salutari Diuini Numinis metu persusi, eò se promptiores ad peccata detestanda, officiaque Religionis obeunda præbuere. Ipsa communitè Ciuitas festum Visitationis B. Mariæ, cuius infra octauam clades contigerat, se præcedente ieiunio quotannis solemniter celebraturam vouit, supplex venerans Dei Matrem, vt se à similibus in posterum malis protegeret. E. Cuschensi Collegio in Regionem Andes dictam, è Potosino in septem vicina oppida, ex Arequipensi in varia loca, sexies septiesue excursum est fructuosissimè. Baptizati post sufficientem institutionem supra sexcentos, veteres Christiani maximo numero Sacramentis, & Doctrinâ exculi. Panamæ, vbi frequens concursus venientium ex Europa est, Duo è nostris Limâ missi ad procurandos mores, animosque hominum in tam frequenti, & negotioso emporio, plenam laboris Prouinciam pari aliorum vtilitate, ac consolatione propriâ gessere. Fraudes commerciorum, contractuum labe, partim emendatæ, partim impeditæ. Procuratæ a Ditiorebus eleemosynæ, quibus ægri in valeudinario, vincti in custodijs recrearentur: vtrisque frequenti, ac sedulo Ministerio inseruitum à nostris est. Vinctis etiam gratia Iudicis ita conciliata, vt quadraginta ex ipsis in discessu nostrorum vltro liberos emiseric. Iulienfis statio præteritorum laborum præsentis fructus videt in mirabili mutatione gentis illius, antea veneficijs, & flagitijs funditus perditæ, nunc Diuinæ gratiæ operante virtute, sathanicas præstigijs, & libidinis illecebras egregiâ passim constantiâ repellentis. Exempla huius anni litteræ memorant mulierum, quæ isthic vitam ipsam pro pudicitia pacisci promptæ, tentatoribus impuris vsque ad sanguinem restiterunt. Hoc nimirum illa robur hauserant, è Sacra Eucharistiâ, cuius, vti & salutaris Confessionis vsus cum sit illic frequentissimus, eius item est æstimatio, veneratioque maxima. Fecit hic quoque pro more prouidentia suæ Deus, vt recentis Ecclesiæ fidem, ac mores, quasi plantas teneras, miraculorum quadam irrigatione, vt magnus Gregorius loquitur, educaret. Multa his locis per hæc tempora supra natura vires mirabiliter ostensa, partim in annuis nostris partim in Historiâ Virginis Copacabanæ, pridem editis recognoscere licebit. Nos enim desidere in locis etiam amœnis longitudo viæ, quæ superest non finit. Non ingrata esse his Gentibus Societatis nostræ Ministeria, patuit occasione dissipati latè rumoris: Patres nostros ex hisce tractibus recessuros, Tum enim ex toto agro Potosino Complures opere relicto ad Regium Consilium itinere tridui accurrentes, enixè rogarunt ne tantum sibi mali euenire sineret, vt subsidio, & solatio, tam beneuolorum, & salutarium Sacerdotum priuarentur, quibus amoris vita ipsis haud amplius iucunda foret. Delectati Regij Consilij Præsides istâ sollicitudine bonæ plebis, innocentia, ac Religionis indice non dubiâ, supplicationes hæc, instrumento per Notarium publicum ritè confecto mandatas, ad Regem in Hispaniam miserunt. Nostrorum per varia loca excurrentium, ars erat ad stabilienda etiam in tempus imminentis absentia, quæ præsentibus instituerant, erigere sodalitates sancitis legibus certis. Ea res optimo successu Cucuiti, & Ilabi hoc anno tentata est. Conflatis vtrò bique operâ nostrorum sodalitijs sub inuocatione nominis IESV, quibus iam tum à primâ origine ad octoginta è primarijs Indigenarum nomina dederunt. Data hoc anno Societati stabilis sedes est in Vrbe Chiti nomen ferè celebri, quam Lima est, & Metropoli Cognominis Regni. Milliaribus nongentis abest à Limâ, Episcopus ibi, Prætor item Regius cum Consilio moratur, cunctorum ferè Religiosorum Ordinum Cœnobiaz visuntur. Collegium Societatis sapius ab Episcopo, à Clero, ab Hispanis Magistratibus expetitur, variâ difficultate rerum non hæctenus superabili

147
Ciuitatis Li
manz votu
in honorem
B.V.

148
Missiones va
riae perutiles

149
Ægri in va
ludinario,
vincti in cu
stodijs cura
ti.

150
Iulienfis sta
tionis fru
ctus.

151
Mira diuinis
tus ostensa.

152
Falsus ru
mor de di
fcessu Socio
rum veram
in eos carita
tem populi
deregret.

153
Sodalitia vti
liter funda
ta.

154
Fundatio Re
fidentia in
spem Colle
gij in Vrbe
Chiti.

bili dilatum fuerat. Hoc demum anno Tres è nostris Sacerdotes cum adiutore Laico eò peruenientes in Xenodochium publicum diuerterunt, ubi per octiduum ad affluentem ingenti numero populum primum specimen industria Societatis in excolendis animabus ediderunt, Concionibus, & Christianæ Doctrinæ lectionibus habendis. Hinc ad aedes perpetuo forum habitationi paratas, nec incommodas, publice deducti; assignato quoque ipsorum vsibus contiguo templo Sanctæ Barbaræ, in cuius se Duce clientelam tota illa Ciuitas dedit. Initium hic annus dedit celebri, ac memorabili Missioni nostrorum in Regnum Tucumanum, cuius aliqua hic primùm obiter informanda notitia est. Pater ea regio milliarium spatio facile sexcentorum. Quinque per eam idoneâ distantia sparsæ maiores Ciuitates Hispanis Magistratibus subiectæ, pluribus circum quaque minoribus oppidis, ac pagis præsent. Nomina Urbium sunt: Salta, Stecum, Sancti Michaëlis, Corduba, Sancti Iacobi Delstero. In hac tunc vltima Demicilium habebat, qui præerat Prouinciæ Hispanus Prætor. Ibidem Episcopi sedes erat, cuius Diocesis totum illud regnum amplectebatur. Abest hæc Episcopalis sedes à Limâ passuum millibus mille quingentis, felix, feraxque idonearum ad victum, cultumque rerum vsque ad luxuriam tota terra est, inde vt sit incolis frequens, quorum ingenia, ac mores induentium inopiâ syluescunt. Quinque admodum Sacerdotes procurationem animarum in quinque Urbibus, & subiectis earum cuique pagis exerceant, perpaucis Religiosis adiuuantibus. Ergo fœda passim ignorantia scitu necessariorum ad salutem rerum, prolapsio in vitia frequens, & exemplorum multitudine aduersus verecundiam, & conscientiæ reprehensiones audax. Ne baptizati quidem plerique sunt. Nec baptizatorum fors melior, funditus rudium Doctrinæ, ac legis Christi, tum vitæ genere, ac corruptellâ nihil magnopere ab Infidelibus differentium. Docile tamén ingenium gentis, ac Disciplinæ capax ferè est: nec superstitione præoccupantur animi. Nullus enim ibi cultus idolorum viget. Sed causa tam neglectæ culturæ præter paucitatem Sacerdotum, de quâ diximus, varietas linguarum est: quæ plures, quam pro spatio modicæ Regionis, Tucumanos dirimunt. Ex ad tria quasi genera reuocantur: sub quorum singulis Dialecti multæ velut species sunt. Hinc fit, vt cum rarè reperiantur Euangelici Ministri, qui omnes calleant, ij solos illos curant, cum quibus ipsis intercedit communi sermone. His incommodis sollicitus Episcopus, vir eximie religionis, & illo loco dignus, cum comperisset esse in nostrâ Societate, qui Tococoten, Calam, & Sanauironam linguas tres Matrices Tucumanicarum Dialectorum, fatis notas, vsuque tritas haberent, ex ijs Sacerdotes impetrant primùm duos, deinde negotio sub manum succedente, tertium quoque, qui simul adiuncto adiutore Laico Regnum illud vniuersum, vt laboriosè finè, ita vtilissimè lustrarunt. Profecti è Potosinò Collegio pridie Kal. Septembres huius anni, primo Saltam tenuerunt, itinere prælongo, asperò & præter cæteras difficultates etiam latrocinij infesto. Hinc Stecum, vane nec commodiore, nec tutiore ventum: vnde per sticulosa, & solis vapore tosta æquora camporum, labore summo ad Urbem Episcopalem Sancti Iacobi Delstero peruenientes, ab Episcopo, & populo iussu eius obuiam effecto, humanissimè sunt excepti sub finem huius anni, multis eo itinere præclarè gestis. Nam, vt in quamque Ciuitatem venerant, ibi concionando Sacramenta ministrando, vicos, & pagos circumpositos obeundo, quoad erat necesse persistebant, incredibili profectu populorum, cuius specimen vel inde licebit sumere, quòd cum Steci essent, quam secundam Urbem numerauimus, interim dum alij concionibus habendis, Sacramentis ministrandis in Vrbe vacant, excurrens vnus Sacerdos, comite Laico per oppida subiecta, bis mille quadringentos, ac præterea quatuor, & viginti baptizauit, extremâ fermè omnes ætate, quorum plurimi centenarium ex-

155
Missio in
Regnum Tu
cumanum.

156
Numerus in
eo Ciuita
tum.

157
Vbertas fo
li

158
Ingenia indi
genarum in
cultu.

159
Miser status
illius populi.

160
Linguarum
ibi varietas
impedimen
tum cultura

161
Episcopi ze
lus pro suo
grege.

162
Projectio no
strorum.

163
Exceptio
perhumana
ab Episco
po.

164
Fructus ex
Ministerijs
Societatis.

